

Debreceni Egyetem
Bölcsészettudományi Kar
Történelmi Intézet

Klauzál Gábor a reformkori országgyűléseken

MA szakdolgozat

Készítette: Sáfrány Tímea
Történelem Ma, II. évfolyam

Témavezető. Dr. Miru György

Debrecen, 2013.

Tartalom

1. Bevezetés.....	1
2. Az 1832–36-os országgyűlés.....	2
2.1. A diéta előzményei: Klauzál Gábor útja az országgyűlésig.....	2
2.2. Az országgyűlés feladatai és a két csongrádi követ kapcsolata.....	2
2.3. Az úrbéri tárgy.....	2
2.4. Sérelmi politika.....	3
2.4.1. Wesselényi és a szólásszabadság	3
2.4.2. A barsi ügy.....	3
2.4.3. A békési sérelem.....	3
2.4.4. A katonatartás	3
2.5. A vallási kérdés.....	3
2.6. Törvénykezési tárgy, jogügyi munkálatok.....	3
2.7. A magyar nyelv ügye.....	3
2.8. Címhasználati vita.....	4
2.9. Adómegajánlás kérdése és a jobbágytelken ülő nemes közterhei.....	4
3. Az 1839–40-es országgyűlés.....	4
3.1. Sérelmi politika.....	4
3.2. Magyar nyelv ügye.....	5
3.3. Váltótörvények.....	5
3.4. Urbariális tárgy.....	5
3.5. Klauzál a titkosrendőri jelentésekben.....	5
.....	5
4. Az 1843–44-es országgyűlés.....	5
4.1. Sérelmi politika.....	5
4.2. Magyar nyelv ügye, szólásszabadság és a vallási kérdések.....	6
4.3. A büntetőtörvénykönyv-tervezet és a szabad királyi városok rendezése.....	6
4.4. Az országgyűlés további tárgyai.....	6
4.5. Klauzál a titkosrendőri jelentésekben.....	7
5. Kitekintés az 1848–49-es népképviselői országgyűlésre, Klauzál miniszterségére és politikai pályájának további vonatkozásaira.....	7
6. Összegzés.....	8
Irodalomjegyzék.....	8

*„Áldás e házra! és országos üdv!
És úgy tekintem mint a nemzetét,
E ház „nem eladó”s ha kérdeznék:
Kié? Ki bírja szentelt tűzhelyét?
Mondjátok a népnek örömtelen:
Ez élő ház: „Klauzál kebele”.¹*

1. Bevezetés

Témám Klauzál Gábor politikai pályájának bemutatása a reformkori országgyűléseken végzett tevékenysége alapján. Tanulmányaim során kerültem közel a reformkorhoz, s ezen belül Klauzál Gáborhoz. Életművének feldolgozatlansága a szakirodalomban feltűnő volt kortársaihoz, és a többi liberális politikushoz képest, ezért tűztem ki célul pályájának felvázolását ebben a dolgozatban.

Emlékének gondozását napjainkban a Klauzál Gábor Társaság végzi.² Munkájuk során két kiadvány jelent meg névadójukkal kapcsolatban. Az egyik egy reprint kiadás, Szmollény Nándor által írt, máig egyetlen (politikai) életrajz Klauzálról.³ A másik munka egy forráskiadvány, amely beszédek, iratokat és megemlékezéseket közöl, Dobos Károly szerkesztésében.⁴

Klauzál összesen hat országgyűlésen vett részt, ebből a három legjelentősebb, reformkori országgyűlésen végzett tevékenységét vizsgálom meg, a dolgozat végén kitérek a népképviselői országgyűlésben betöltött szerepére, miniszterségére és további pályafutására. Az általam tárgyalt időszakban három rendi országgyűlésen vett részt az alsótáblán, Csongrád megye követeként, majd az első népképviselői országgyűlésen Csongrád városát képviselte. Dolgozatom célja, hogy Klauzál országgyűlési munkájának ismertetésével elhelyezem a reformkori politikai életben.

A rendi országgyűlések elsődleges forrásai az országgyűlési jegyzőkönyvek, ezeken kívül igyekszem mindegyikhez valamely kortárs résztvevő naplóját, visszaemlékezését, korabeli újságcikkeket felhasználni. A rendi országgyűlések feldolgozásához a jegyzőkönyveken túl,

¹ Vachot Imre: Országgyűlési almanach. I. Az alsótáblai terem köbemetsett alaprajzával. (K. n.)Pest, 1843. 279. (továbbiakban. Vachot, 1843.)

² <http://www.klauzal.hu/> 2013. 02. 10.

³ Szmollény Nándor: Klauzál Gábor: az első magyar kereskedelemügyi miniszter és közgazdasági reformküzdőjeink. Klauzál Gábor Társaság, Budapest, 2008.(továbbiakban: Szmollény, 2008)

⁴ Dobos Károly (szerk.): Klauzál Gábor: iratok, beszédek, megemlékezések. Klauzál Gábor Társaság, Budapest, 2009.

felhasználom Horváth Mihály a korszakról szóló átfogó munkáját,⁵ illetve J. Bérenger és Kecskeméti Károly munkáját,⁶ Sándorffy Kamill írását,⁷ valamint Kecskeméti Károly Magyar liberalizmus című munkájában megjelent, az országgyűlés szavazásairól szóló fejezetét.⁸

Az 1832–36-os diéta tárgyalásához a fentiekén kívül felhasználom Kossuth Lajos *Országgyűlési Tudósításait*, Kölcsey Ferenc naplóját is.⁹ Az 1839–40-es diétához Pulszky Ferenc önéletrajzát¹⁰ is forrásként használom. Az 1843–44-es országgyűléshez a fentebb említett Pulszky Ferenc művén és Zichy Antal visszaemlékezésein túl,¹¹ Vachot Imre országgyűlési almanachját, a Kovács Ferenc által összeállított kerületi ülések naplóját,¹² valamint a *Pesti Hírlap* tudósításait használom fel. Az első népképviselői országgyűléshez a minisztertanácsi jegyzőkönyveket,¹³ Pap Dénes munkáit¹⁴ és Szeremlei Samu munkáját hasznosítom.¹⁵

A felsorolt forrásokon kívül támaszkodok a kapcsolódó témákban megjelent szakirodalomra, melyeket az egyes diéták tárgyalásánál külön jelezni fogok.

2. Az 1832–36-os országgyűlés

2.1. A diéta előzményei: Klauzál Gábor útja az országgyűlésig¹⁶

Klauzál 1824-ben tett ügyvédi vizsgát, ugyanebben az évben Csongrád megye első aljegyzőjévé, majd egy évvel később fizetési ülnökké, tiszteletbeli táblabíróvá nevezték ki.

⁵ Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből: 1823-tól 1848-ig. Puky Miklós, Genf, 1864. (továbbiakban: Horváth, 1864.)

⁶ Jean Bérenger – Kecskeméti Károly: Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1918. Napvilág, Budapest, 2008. (továbbiakban: Bérenger – Kecskeméti, 2008.)

⁷ Sándorffy Kamill: Törvényalkotásunk hőskora. Az 1825–1848. évi reformkorszak törvényeinek története. Sándorffy Kamill, Budapest, 1935. (továbbiakban: Sándorffy, 1935.)

⁸ Kecskeméti Károly: Magyar liberalizmus, 1790–1848. Argumentum Kiadó, Budapest, 2008. 322–375. (továbbiakban: Kecskeméti, 2008.)

⁹ Völgyesi Orsolya (szerk.): Kölcsey Ferenc Országgyűlési Napló. Universitas Kiadó, Budapest, 2000. (továbbiakban: Völgyesi, 2000.) és Pajkossy Gábor (szerk.): Kölcsey Ferenc – Országgyűlési naponkénti jegyzések. Universitas Kiadó, Budapest, 2002. (továbbiakban: Pajkossy, 2002.)

¹⁰ Pulszky Ferenc. Életem és korom. I.–II. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958. (továbbiakban: Pulszky, 1958.)

¹¹ Zichy Antal: Az 1843–44-iki országgyűlésről. Budapesti Szemle, 1894. 78. kötet 208. sz.

¹² Kovács Ferenc: Az 1843–44-ik évi magyar országgyűlés alsó tábla kerületi üléseinek naplója. I–VI. Kötet. Franklin, Budapest, 1894. (továbbiakban: Kovács, 1894.)

¹³ F. Kiss Erzsébet (szerk.): Az 1848–49. évi minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. (továbbiakban: F. Kiss, 1989.)

¹⁴ Pap Dénes: A magyar nemzetgyűlés Pesten I.–II. Ráth Mór, Pest, 1866. (továbbiakban: Pap, 1866.) és Pap Dénes: A magyar parlament Debrecenben I.–II. Köhler K.A., Lipcse, 1870. (továbbiakban: Pap, 1870.)

¹⁵ Szeremlei Samu: Magyarország krónikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Emich Gusztáv, Pest, 1867. (továbbiakban: Szeremlei, 1867.)

¹⁶ Klauzál életére vonatkozó adatokat, ahol külön nem jelöltem Szmollény Nándor könyvéből vettem át.

Zsilinszky Mihály és Szmollény Nándor feljegyzéseiből tudjuk, hogy Klauzál neve már az 1825–27-es országgyűlési követválasztáskor is felmerült.¹⁷ Velük ellentétben Szinnyey József azt írja, hogy már 1827-ben megválasztották követnek, azonban betegsége miatt nem tudta vállalni a feladatot.¹⁸ Később az országos összeírással foglalkozó biztosok közé lépett, 1828-ban nádori biztos lett Horvátországban, Deák Antallal.¹⁹

Az 1830. évi követválasztásnál Bene József mögött lemaradva nem jutott a megye követeinek sorába. Végül az 1832–36-os országgyűlésre Bene József főjegyző mellett, második követként indulhatott Pozsonyba. Az *Országgyűlési Jegyzőkönyv* első felében²⁰ nem név szerint említik a követeket, hanem Csongrád megye első és második követeként. Problémát okozott annak meghatározása, hogy ki az első és ki a második követ. Nehezítette a kérdést, hogy az országgyűlés ideje alatt nem végig ugyanaz a két személy képviselte Csongrád megyét. Bene József betegség miatt 1833. március 11-én lemondott, s helyébe Horváth Lajos érkezett április 30-án. Horváth Lajos halála után Bene József tért vissza, s 1834. április 20-ától vett részt az országgyűlés munkájában.²¹ A kérdés megoldásában Kölcsey országgyűlési naplója is segített, amit Völgyesi Orsolya adott ki, s melyben egyértelműen megtalálható, hogy Bene József először első, majd második követ volt.²²

2.2. Az országgyűlés feladatai és a két csongrádi követ kapcsolata

A Bérenger – Kecskeméti szerzőpáros a vég nélküli csatározások hosszú, terméketlen diétájának nevezi ezt az országgyűlést, mely a rendi országgyűlések tekintetében a leghosszabb ülészakkal is dicsekedhet. A feladat az 1831-ben kilenc jelentésbe foglalt törvényjavaslatok feldolgozása lett volna, ha azt az országgyűlés elfogadja. A királyi meghívólevelével 1832. december 16-ára hívta össze a rendek követeit. Az előadott királyi előterjesztések meghatározták a diéta által tárgyalandó munkálatok sorrendjét: először az úrbéri, majd a jogügyi, adóügyi és hadbiztosi kérdéseket kellett tárgyalnia, ezt követhette a kereskedelmi, politikai, nyelvi és egyházi kérdésekre vonatkozó

¹⁷ Zsilinszky Mihály: Csongrád vármegye története. Budapest, (K. n.)1900. III. kötet 3. (továbbiakban: Zsilinszky, 1900.); Szmollény, 2008. 16.

¹⁸ <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> (2013. 03. 14.) illetve szintén így emlékezik meg Klauzálról Magyarország és a Nagyvilág c. lap 1866. évi 5. száma is.

¹⁹ Vasárnapi Újság, 1861. január 20. 8. évf. 3. sz.

²⁰ Alapvetően 1834 második feléig, de később is előfordul.

²¹ Pálmány Béla: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja. Argumentum Kiadó, Budapest, 2011. II. 2343. (továbbiakban. Pálmány, 2011.)

²² Völgyesi, 2000. 383.

folyamodványok tárgyalása. A rendek hagyományosan ragaszkodtak a sérelmek tárgyalásához, a törvényjavaslatok tárgyalási sorrendjéből pedig az ún. sorrendi vita alakult ki.²³

A forrásokból több esetről is értesülünk, amikor nézeteltérés volt a követek között. A két követ kapcsolatáról Zsilinszky és Szmollény értekezett, de a jegyzőkönyvben és az *Országgyűlési Tudósításokban* is találhatunk információkat erre vonatkozóan. Először az 1834. december 10-i országos ülésen került lejegyzésre ilyen eset, az úrbéri V. törvénycikk 2. §-ának tárgyalásakor.²⁴ Bene József a legutóbbi követutasításra hivatkozva, – valószínű a november 19-én kelt közgyűlési határozatra utalt, – a királyi resolutio mellett szavazott.²⁵

Ezután Bene kifejtette, hogy követtársával nem értenek egyet, s Klauzál nem úgy szavaz, ahogyan az a követutasításban van. Kossuth azt írja, hogy Bene felolvasta²⁶ követutasítását, amelyet ő úgy értelmezett, hogy küldői a királyi választ fogadják el, Klauzál viszont ellenkezően vélekedett, és a királyi válasz ellen szavazott.²⁷ Ehhez azt a magyarázatot fűzi Kossuth, hogy ez az eset még a szeptember 27-i kerületi ülésen történt, azonban erről a jegyzőkönyvben nem találhatunk információt. Arra vonatkozóan, hogy Klauzál hányszor szavazott Bene szerint a megye véleményével ellentétesen, arra a következő sorokból következtethetünk. „*Ez ellen, úgymond, ő (megj.: Bene) semmit sem szóllott, azonban küldői November 19-én tartott gyűlésökből követ társának még October hónapban tett jelentésére olly felvilágosító utasítást adtak, melly egyenesen a Kir. Resolutiót fogadja el, azt tehát szintén felolvassa, s eként akarja bém bizonyítani, hogy Klauzál már előbbi alkalommal is megyéje véleményével ellenkezően szavazott.*”²⁸ Az idézett részből azt a következtetést lehet levonni, hogy nem egyszer, hanem legalább kétszer nem szavazott megfelelően követtársa.

Klauzál hozzászólásában azt mondta, hogy Bene szeptember 1-től szabadságon volt, s október 2-án kelt követjelentésében megírta küldőinek, hogy támogatta az úrbéri V., VII. és VIII. törvényjavaslatot.²⁹ Kossuth fentebb idézett mondata, miszerint a Bene által említett szavazás a szeptember 27-i kerületi ülésen volt, arra enged következtetni, hogy Bene akkor nem volt ott, nem szavazott, s erre utal az is, hogy Klauzál az utasításból ellenkező következtetésre jutott, s aszerint szavazott.³⁰

Bene nem említi a saját szavazatát, és kettejük közötti vitáról sem szól.³¹ Az *Országgyűlési*

²³ Bérenger – Kecskeméti, 2008. vonatkozó részei alapján.

²⁴ Országgyűlési Jegyzőkönyv 1832–36. IX. 268. ülés 440. (1834. december 10.) (továbbiakban: OJK 1832–36.)

²⁵ Országgyűlési Tudósítások IV. 203. b. (1834. december 10.) (továbbiakban: OGYT)

²⁶ Klauzál nyomán úgy vélem, hogy ekkor a szeptember 9-én kelt utasítást vette elő.

²⁷ OGYT IV. 203. b. (1834. december 10.)

²⁸ Uo.

²⁹ OJK 1832–36. IX. 268. ülés 440. (1834. december 10.)

³⁰ OGYT IV. 203. b. (1834. december 10.)

³¹ Sem az Országgyűlési Tudósításokban, sem a Jegyzőkönyvben nincs erre utalás.

Tudósítások szerint Csongrád megye az országos határozatra szavazott a szeptember 27-i kerületi ülésen.³² Feltételezem, hogy amennyiben Bene ott lett volna, nem az országos határozatra szavaz, akkor pedig, mivel ellentétesen szavaz a két követ, érvénytelen lett volna a megye voksa. Így semmiképp sem írhatta volna Kossuth, hogy a megye az országos határozat mellett állt. Állításomat, miszerint Bene szeptember 27-én nem volt ott az országgyűlésen az is alátámasztja, hogy Klauzál egyedül írta meg október elején a követi jelentést. Valószínűsíthetőnek tartom, hogy Bene a november 10-i szavazás után térhetett vissza, mivel azt a szavazást is kritizálta, s azért olvasta föl a november 19-én kelt utasítást, hogy azzal is alátámassza azt, hogy Klauzál már az előző szavazás alkalmával is a megye utasításával ellenkezően szavazott.³³

Klauzál más helyen is utal arra, hogy Bene nem volt jelen, sem a szeptember 27-i kerületi, sem pedig a november 10-i országos ülésen. Azt gondolta, hogy amikor a először kerületi, majd a november 10-i országos ülésben az országos határozat megtartására szavazott, akkor megyéjének akarata szerint cselekedett, döntését akkor sem változtatta meg, amikor követtársa levélben megfenyegette.³⁴ Klauzál megnyilatkozásából egyértelmű, hogy kétszer nem szavazott úgy, ahogy Bene elképzelte.

Klauzál válaszában azt mondta, hogy Bene csak azokat a pontokat olvasta fel a követutasításból, amelyekből azt a következtetést lehet levonni, hogy amikor ő a november 10-i ülésen az örökváltság mellett szavazott, akkor azt utasítása ellenére tette.³⁵ Ezért fontosnak tartotta, hogy a többi részletét is felolvassa a követutasításnak, mivel a november 19-én tartott közgyűlés végzésének kézhezvétele előtt, azt hitte, hogy a megye az örökváltság mellett áll.³⁶ Klauzál azzal védekezik, hogy a szeptember 9-én kelt utasítás kissé homályos volt, és így előfordulhat, hogy nem tudta tökéletesen teljesíteni azt, amit küldői elvártak. Hozzáfűzi, hogy őt más nem vezérelte az utasítások értelmezése közben, mint „*a' haza minden polgárjai törvényes szabadságai biztosításának 's nemzeti bölcdogság kifejlődésének tekintete.*”³⁷

A megye is elismerte azt, hogy ez a követutasítás nem volt elég világos és elfogadta Klauzál érvelését a szavazással kapcsolatban.³⁸ Tehát azzal, hogy Klauzál a november 10-i, és feltételezhetően a szeptember 27-i kerületi ülésen az országos határozat mellett szavazott, nem követett el hibát. Zsilinszky jegyzi le, hogy Klauzál a visszalépését fontolgatta az eset miatt, de az alispán levele megnyugtatta, hogy nem vesztette el a megye bizalmát, így elállt a visszalépéstől.³⁹

³² OGYT III. 183. b.(1834. szeptember 27.)

³³ OGYT IV. 203. b. (1834. december 10.)

³⁴ OJK 1832–36. IX. 268. ülés 441. (1834. december 10.)

³⁵ Uo. 440.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo. 442.

³⁸ OGYT IV. 204. a. (1834. december 10.)

³⁹ Zsilinszky, 1900. 24.

Összességében tehát azt gondolom, hogy a szeptember 27-i és a november 10-i szavazáson Klauzál az országos határozat mellett voksolt, míg Bene az első két szavazáson nem volt jelen, a harmadikon (1834. december 10.) viszont a királyi választ fogadták el mindketten, utasításuknak megfelelően. További nézeteltérések is voltak, melyeket Zsilinszky feljegyzéséből ismerhetünk meg.⁴⁰ 1835. június 20-án Vásárhelyen tartott gyűlésen a megye Wesselényi ügyét követéinek pártfogásába ajánlotta, Klauzál ki is állt mellette, s az ellenzéki vármegyék álláspontját helyeselte, azonban Bene a kormánnyal tartott. A barsi ügyben is ellentét feszült közöttük, ekkor Klauzál nehezményezte a kormány álláspontját, Bene pedig nem. Bene és Klauzál kapcsolata túlmutat ezen az országgyűlésen, Szmollény említi, hogy az 1847–48-as országgyűlésen azért nem vett részt Klauzál, mert a kormánypártiak kibuktatták, különösen Bene fondorlatoskodott ellene.

A fentiekből az látható, hogy Klauzál és Bene kapcsolata nem volt felhőtlen, s utóbbi inkább a kormányhoz, semmint a liberálisokhoz húzott. A szituáció rámutat a követek szavazásának problematikájára, valamint hűen bemutatja azt, hogy milyen nehéz helyzetben volt egy követ, ha követtársa vele ellenkező nézeteket vallott.

A következőkben Klauzál országgyűlési tevékenységét vizsgálom az alábbi tárgyakban: úrbéri munkálatok, sérelmi politika és a szólásszabadság, vallás, igazságszolgáltatás (jog), magyar nyelv ügye, címhasználati vita és az adómegajánlás kérdése. A sérelmeken belül kitérek Wesselényi perére és a barsi ügyre is. Bemutatom, hogy az egyes kérdésekről milyen véleményt alakított ki, milyen érveket használt, s milyen eredménnyel. Egy-egy nagyobb terjedelmű beszédére részletesen is kitérek, s elemzem.

2.3. Az úrbéri tárgy

Az úrbéri munkálatot több részletben vizsgálom: az örökváltság és az incapacitas, az úriszék, a jobbágy személyi és vagyoni biztonsága, telki haszonvétel, a legelők elkülönítése és az irtásföldek, a földesúri tartozások és a földesúri monopóliumok.

Az örökváltság ügyében Klauzál először az 1833. április 27-i kerületi ülésen nyilatkozott, amikor támogatja, hogy a nem nemesek birtokbírhatásával foglalkozó törvénytervezetet majd a törvénykezési operátumok kapcsán tárgyalják, s az örökváltság kérdésében csak a telek megváltásáról és a jobbágyok adózásáról legyen szó.⁴¹ Velkey Ferenc hívja fel a figyelmet arra, hogy az önkéntes örökváltság tárgyalása lehet a legfőbb példa a kormány törekvésére, hogy letörje

⁴⁰ Zsilinszky, 1900. 25–27.

⁴¹ OGYT I. 38. a. Borsiczky veti fel a kérdést. (1833. április 27.)

az alsótábla reformkezdeményezését.⁴² Ehhez kapcsolódik szorosan a personalis személye, Somssich Pongrác, aki 1833. május/június és 1839. április között töltötte be hivatalát.⁴³ Horváth Mihály megjegyzi róla, hogy azt hitték, hogy támogatja majd a szabadelvű gondolatokat, de miután personalis lett megváltozott, s nem pártolta a liberális gondolatokat.⁴⁴ A személynökváltozás az országgyűlés elején egymással szemben álló pártokat is megzavarta, voltak, akik Somssich miatt csatlakoztak a liberális táborhoz, s most csalódtak. *„Vagynak, mond Kölcsey, kik minden indítvány kezdetekor az oppositiohoz csatolják magokat; s csak azt lesik: mint fog a kormány dolgozni? hogy annak céljaihoz képest az oppositiot épen a legjobb órában s legjobb árért hagyassák el.”*⁴⁵ Kölcsey arra utalt, hogy nem minden megye kötelezte el magát egyértelműen az ellenzék irányába, ezek a megyék sokat ártnak a tevékenységükkel a szabadelvű gondolatok képviselőinek. Klauzál Gábor, illetve Csongrád megye esetében is látható lesz, hogy szavaz előbb az örökváltság mellett, majd ellene a sorsdöntő ülésen.

Az első csongrádi követ 102. ülésen mondott beszédében megismerhetjük követutasításának azon pontjait, melyek az örökváltságra vonatkoznak. Eszerint: *„Küldői azt kívánván, hogy a’ Jobbágyok nem tsak az Urbariális tartozások meg váltása eránt földes Uraikkal örökös kötésekre léphessenek, hanem földes Uraik megegyezésével magoknak telkeik tulajdonát is megszerezhessek.”*⁴⁶ Tehát mind a jobbágyterhek megváltását, mind a jobbágyi földbirtoklást támogatja. Továbbá azt is kijelenti, hogy ez nem veszélyezteti az alkotmányt, ami később is megjelenik a beszédeiben. A törvénytervezet tárgyalása közben többször kéri a Karoktól és Rendektől, hogy világos, (köz)érthető tervezetet alkossanak.⁴⁷

Első nagyobb lélegzetű beszédét az örökváltság kérdésében 1833. október 12-én mondta. Ebben kifejti, hogy az ősiség és az örökváltság nem zárja ki egymást, hiszen, ha az ősi birtokot örökösen is el lehet adni más nemes embernek, akkor nem érti, hogy miért kellene az örökváltságot az ősiség miatt megtiltani.⁴⁸ A főrendekkel szemben nem tartotta túl korainak a törvény megalkotását, inkább a késlekedés okozhat szerinte súlyos károkat. 1833. október 30-án ismét a főrendekkel és a velük egyetértő követekkel vitázik.⁴⁹ Beszédében kitér arra, hogy az örökös megváltás nem fogja az arisztokrácia létét veszélyeztetni, sőt a jobbágy megváltásából kapott pénz segíteni fogja birtokaik fejlesztését. Arra is kitér, hogy a királyi fiscus-szal sem áll ellentétben a

⁴² Csorba – Velkey: Reform és forradalom. Csokonai kiadó, Debrecen, 1998. 120. (továbbiakban: Csorba –Velkey, 1998.)

⁴³ Pajkossy, 2002. 210.

⁴⁴ Horváth, 1864. I. kötet 360–361.

⁴⁵ Horváth, 1864. I. kötet 361.

⁴⁶ OJK 1832–36. IV. 102. ülés. 101. (1833. szeptember 4.)

⁴⁷ 1833. szeptember 5-i és 1833. szeptember 7-i ülésen.

⁴⁸ OJK 1832–36. V. 125. ülés 203–206. (1833. október 12.)

⁴⁹ OJK 1832–36. V. 132. ülés 346–348. (1833. október 30.)

tervezet, hiszen a fiscus öröklésével is viselni kell a javakon fekvő terheket és adósságokat.⁵⁰ Az alkotmány veszélyeztetésére hivatkozókkal is szembe száll, úgy gondolja, azzal, hogy a jobbágy megválthatja magát és földjét, az alkotmánynak nem ellensége, hanem mindinkább híve lesz, s külső ellenséggel szemben is a nemesség és polgárság mellett harcolva védi majd a constitutiót.

Három elem jelenik meg a beszédben: egyrészt, hogy a nemesség birtokait a kapott pénz által fejlesztheti, hitelképessé válhat, másrészt a királyi fiscus-szal nem áll ellentétben a törvénytervezet, harmadrészt pedig, hogy az örökváltság által a nemzeti összetartozás is erősödhet.

Az úrbéri törvénytervezetet az 1833. november 19-én tartott elegyes ülés után terjesztették fel az uralkodóhoz, majd kilenc hónapot kellett várni, míg a királyi válasz 1834. augusztus 28-án megérkezett.⁵¹ A királyi leirat az úrbéri tervezet három fontos elemét, az önkéntes örökváltságot, az úriszék korlátozását és a jobbágy személy- és vagyonbiztonságát érintő részeket visszautasította. A leiratot 1834. szeptember 2-től a kerületi, október 16-tól az országos ülésben vitatta meg az alsótábla.⁵² Számunkra fontos, hogy az 1834. szeptember 27-i kerületi, majd a november 10-i országos ülésen az alsótábla kisebb mértékű többséggel, de elfogadta a tervezetet. A december 10-i országos ülésen a kormány tevékenységének köszönhetően az örökváltság megbukott az alsótáblán, 27-23 szavazati aránnyal.⁵³

Csongrád megye a november 10-i ülésen még az örökváltság mellett foglalt állást, majd december 10-én már ellene szavazott. Klauzál mindkét ülésen beszédet mondott az örökváltság mellett, és ekkor bontakozott ki Klauzál és követtársa, Bene József között a már említett komolyabb nézeteltérés. Mindkét beszéd megtalálható az *Országgyűlési Tudósításokban* is.

A november 10-i ülésen elhangzott beszédben támogatja, hogy a jobbágyok földesuraikkal egyezkedve, meghatározott pénz ellenében úrbéri tartozásaikat „*tökéletesen és örök időkre megválthassák*”.⁵⁴ Küldőire hivatkozik, amikor a királyi adományból származó úri haszonvételeket kizárja az örökös szerződésekből, hogy se a curialis, se az allodialis földek ne lehessenek annak tárgyai. Mivel nagy különbséget lát a jobbágytelek és a nemesi tulajdon bírhatása között, nem szeretné, ha az a félreértés származna a törvényből, hogy a jobbágy nemesi tulajdonhoz is hozzájuthat.⁵⁵ A nem nemesek birtokbírhatását (incapacitas) és a jobbágytelek tulajdonlását különbözteti így meg, a törvénytervezet vitáinak kezdetén már szorgalmazta, hogy a kettőt válasszák szét.

Felszólalása második részében érveket fogalmaz meg az örökváltság mellett. Korábbi

⁵⁰ Uo. 347., 348.

⁵¹ Horváth, 1864. I. 366.

⁵² OGYT IV. 201. (1834. december 1–3.)

⁵³ Kecskeméti, 2008. 331.

⁵⁴ OJK 1832–36. IX. 255. ülés 178–180. (1834. november 10.) illetve OGYT III. 195. b. (1834. november 10.)

⁵⁵ Uo.

beszédében⁵⁶ is megjelent már a „nemzetisedés” gondolata, de ebben a hozzászólásában többször is utal rá. Először is a jobbágy és a földesúr közötti bizalomról beszél, amely az örökváltság engedélyezésével az alkotmány biztos támasza lesz. Azt mondja, hogy bármilyen egyéb könnyítés a jobbágyterhekre vonatkozóan, nem ér fel az örökváltság megengedésével. Úgy gondolja, hogy a jobbágyok elkeseredését váltaná ki az, hogy hiába rendelkeznek a megfelelő összeggel, hogy megválthassák magukat, ha azt a törvény nem teszi lehetővé.⁵⁷ Azaz ösztönző hatással lenne a jobbágyokra, ha tudják, hogy munkájuk eredményeként megválthatják szabadságukat. Csak úgy lehet „ezen szent cél, hogy a’ nemzeti létünket ’s kereskedésünket legzsibbasztóbb szerencsétlen colonialis systema alól hazánk valaha felszabadúljon elérni, ha (...) a nemzetisedés – egymás eránti bizodalom – és a köz ipar kifejlődésének útát nyitunk”.⁵⁸ Az örökváltság hosszútávon Klauzál értelmezése szerint a nemzetet egységesebbé tenné, másrészt a kereskedelem és ipar fejlődését nagyban megkönnyítené, azáltal, hogy így a nemességnek lehetősége nyílna gazdasága korszerűsítésére. Láthatóan kibővült az érvek sora, hiszen itt már a kereskedelem és az ipar érdekében is ösztönzi az örökváltságot, az *Országgyűlési Tudósításokban* azt olvashatjuk, hogy a személynök felvetéseire válaszolt, így érthető az érvek sokasága.

Csongrád megye közgyűlése november 19-én újabb utasítást adott a követeknek az örökváltság tekintetében, amelyben már nem támogatták a törvénytervezetet. Ezt megerősíti az *Országgyűlési Tudósítások* is, amikor az 1834. december 1–3 között tartott kerületi ülésekről számol be, s közli, hogy az „olgy roppant erővel vitatott ezen fontos ügyet veszély fenyegeti, miután Baranya, Csongrád és Heves már a mostani kerületi végzés előtt, (...) a kir. resolutio elfogadására küldött utasítást követeinek”.⁵⁹

A következő beszédét az úrbéri válaszüzenet kerületi ülésben való megvitatásakor mondta el.⁶⁰ Ekkor, majd december 10-én az országos ülésen hangzanak el az utolsó beszédek az örökváltság érdekében. Horváth Mihály azt írja, hogy már a tárgyalás befejezése előtt bizonyos volt, hogy az örökváltság ügye meg fog bukni, s általános volt a meggyőződés, hogy az engedményeket leginkább a konzervatív főrendek akadályozták meg, ezért az ellenzéki követek ingerültsége főként rájuk zúdult.⁶¹ Klauzál is úgy vélte, hogy a konzervatívok, illetve a kormány emberei a megyékben befolyásolták a közgyűléseket, s azok megváltoztatták eredeti utasításait.⁶² A tárgyban december 10-én mondta el utolsó beszédét, jórészt követtársával polemizálva, s megmagyarázva, hogy a

⁵⁶ 1833. október 30-i beszéd.

⁵⁷ OJK 1832–36. IX. kötet 255. ülés 179. (1834. november 10.)

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ OGYT IV. 201. (1834. december 1–3.)

⁶⁰ Uo.

⁶¹ Horváth, 1864. I. 384.

⁶² OGYT IV. 201. (1834. december 1–3.)

november 10-i ülésen miért szavazott az örökváltság mellett.⁶³ A liberálisok célja az volt, hogy legalább a felszabadítás lehetőségének elvét törvénybe foglalják, hogy aztán a későbbiekben a reformot megvalósíthassák. Az örökváltságról szóló vita nem volt teljesen eredménytelen, hiszen nem zárta ki azt a lehetőséget, hogy a későbbiekben elfogadják a jobbágyfelszabadítást.

Az úriszékre vonatkozó első jelentősebb felszólalása az 1833. szeptember 12-i ülésen hangzott el, melyben az úriszék megtartása mellett érvelt, de csak a jobbágyok egymás közötti és az idegeneknek a jobbágyok elleni pereikben.⁶⁴ A földesúr és jobbágyai közötti peres ügyeket a vármegyei törvényszékek elé terjesztené, illetve per nélküli megegyezést is lehetségesnek tart a békebírók előtt. Azzal, hogy a jobbágy és földesúr közötti per a megyei törvényszékek hatáskörébe kerül, a földesúr és jobbágy közötti bizalmatlanság is megszűnik. A törvényjavaslatot azért tartotta fontosnak, hogy a földesúr ne ítélkezhesen saját ügyében, hiszen nem igazságos, hogy olyan személy ítéljen az ügyben, aki maga is érintett.⁶⁵

Úrbéri kihágásokról, vétségekről szól az 1835. január 10-i ülésen, s emellett foglal állást, hogy a földesúr csak a robot teljesítését és az igazságszolgáltatást hátráltató engedetlenség esetén büntethessen, legfeljebb három napi elzárással.⁶⁶

A jobbágy személyi és vagyoni biztonsága volt a harmadik tárgy, amit az augusztus 28-án érkezett királyi leirat elutasított. Horváth Mihály is beszámol arról, hogy e tárgyban 1834. december 30-án hangzottak el az utolsó beszédek, amikor Deák, Nagy Pál, Klauzál, Palóczy, Beöthy, Balogh, s más szabadelvű követek hősiességgel küzdöttek a nagy fontosságú törvénycikk megmentéséért. Majd sorra közli, Deák, Klauzál és Nagy Pál beszédeit.⁶⁷ Klauzál e tárgyban azt mondja, hogy a jobbágyok számára azért nagyon fontos a személyi biztonság, mert így a földesúri önkény ellen biztosítva lennének.⁶⁸ A kormányt támadva egy olyan felekezetről beszél, amelynek érdeke, hogy a visszaélések továbbra is előforduljanak, illetve az ipar fejlődésének akadályozása is szándékukban áll, így mindent elkövetnek, hogy e tervzetből ne legyen törvény. Beszédében nem először fordulnak elő a „nemzetisedés”, a „colonialis” szavak. Azt gondolja, hogy amikor majd megszüntetik az összes viszálykodást, ellentétet a különböző rendek és vallások között, s a bizalom helyreáll, akkor a nemzetté válás és az ipar fejlődése is megindul. Végül pedig Magyarország megszűnik az örökös tartományok gyarmatának lenni. A törvényjavaslat aktualitásával kapcsolatban

⁶³ Követtársa beszéde OGYT IV. 203. b. (1834. december 10.) Klauzál beszéde OJK 1832–36. IX. 268. ülés 440–442. (1834. december 10.); OGYT IV. 204.a. (1834. december 10.)

⁶⁴ OJK 1832–36. IV. 109. ülés 286–287. (1833. szeptember 12.)

⁶⁵ OJK 1832–36. V. 132. ülés 418., 419. (1833. november 9.)

⁶⁶ OJK 1832–36. X. 279. ülés 144. (1835. január 10.) Ezt az országgyűlés elfogadja, s bekerül az 1836. évi X. törvénycikk 5. §-ába.

⁶⁷ Horváth, 1864. I. kötet 388.

⁶⁸ OJK 1832–36. X. 271. ülés. 66–67. (1834. december 30.); OGYT IV. 209. (1834. december 30.); Horváth, 1864. I. 393.

nem ért egyet azokkal, akik azt mondják, hogy e VIII. törvénycikk alkotása még korai, hiszen úgy gondolja, hogy az emberi szabadságjogok kiterjesztése sohasem lehet elég korai. Példaként hozza fel a jamaikai rabszolgák és a besszarábiai jobbágyok esetét, előbbieknél biztosította az angol kormány, hogy csak törvényes bírótól függenek, utóbbiaknak pedig az orosz cár előírta, hogy a földesúri föld használatát a földesúr és jobbágy közötti írásos szerződés rendezze.⁶⁹

Klauzál a szabad-adás vétel mellett szólt a telki haszonvétel tárgyában hozzászólásában a haszonvétel árának megállapításáról értekezik.⁷⁰ A szabad adás-vétel korlát nélküli megengedését nem csak azokra a helyekre, ahol addig is gyakorlatban volt, hanem az ország egész területére kívánja kiterjeszteni. Hiszen a tapasztalat is azt mutatja, hogy a tulajdon szabad adás-vétele az iparfejlődésre pozitív hatást gyakorol.⁷¹

Nem a telki haszonvételhez tartozik, de mivel a jobbágyok telki állományát érinti, ezért szeretném itt megemlíteni az 1833. szeptember 20-án mondott beszédét a jobbágy kezelésében lévő földekkel kapcsolatban.⁷² Felmerült a kérdés, hogyan lehetséges, hogy a jobbágyok néhány helyen több földdel gazdálkodnak, mint amennyi az úrbéri lajstromban van. Három lehetőséget sorol fel, külön-külön meghatározza, hogy melyik esetben hogyan kellene eljárni. Az első eset szerint a jobbágy tudatlanságból, vagy azért, hogy kevesebb szolgálatot és adót kelljen teljesítenie kevesebbet jelentett be az úrbér megállapításakor. A második eset szerint, földesuraik megegyezésével növelték telki állományukat, míg a harmadik eset szerint ugyanez történt, a földesúr beleegyezése nélkül. Az első két esetben az lenne az igazságos, hogy amennyiben a földek nem a földesúr majorságából valók, akkor a kilencedet fizessék meg érte, s továbbra is használhatnák. Azzal a kikötéssel, ha ezek a földek a jobbágyot illető föld mennyiségét meghaladják, akkor azokat a földeket osszák ki jobbágytelkeknek.⁷³ A harmadik esetben, ha a jobbágyok illetőségét felül múló földek a földesúr majorságából, vagy a köz legelőből lett kihalás, akkor a földek feletti rendelkezés a földesúr joga lenne.

A legelők elkülönítésében Csongrád vármegye rendjei a jobbágyok hasznát kívánták előmozdítani.⁷⁴ A legelő méretének meghatározásakor három megye, Békés, Csanád és Csongrád vármegyék nagyobb területet szerettek volna biztosítani a jobbágyok számára. Klauzál azzal érvel, hogy ott, ahol nagyobb a telki állomány, a szarvasmarha tenyésztés és a nagyobb területű szántóföldek tekintetbevételével a legelők területét is növelni kell.⁷⁵ Az országos szerkesztésben

⁶⁹ Uo.

⁷⁰ OJK 1832–36. II. 63. ülés. 206. (1833. július 18.)

⁷¹ OJK 1832–36. VIII. 239. ülés 355. (1834. október 20.)

⁷² OJK 1832–36. IV. 116. ülés 477. (1833. szeptember 20.)

⁷³ Uo.

⁷⁴ OJK 1832–36. III. 80. ülés 64–65. (1833. augusztus 7.)

⁷⁵ OJK 1832–36. III. 81. ülés 99. (1833. augusztus 8.)

tizenhat hold szerepelt, mint a legnagyobb terület, ezt szerették volna saját megyéjükben huszonkét holdig emelni.

Klauzál nem támogatta a legelők elkülönítésének kényszerítését minden egyén számára. Hiszen, ahogy a personalis is fogalmazott, „*a kényszerítőleg nyakára tolt jótéteményt, jótéteménynek senki nem veszi*”.⁷⁶ Az 1834. szeptember 13-i kerületi ülésen tárgyalták meg az ez ügyben érkezett királyi választ, melynek eredményeképpen az ülés az országos határozat mellett adta le voksát.⁷⁷ Klauzál is a királyi válasz ellen volt, s igyekezett bebizonyítani, hogy az a jobbágyok számára nem kedvező.⁷⁸ Ezt követte az 1834. október 25-i országos ülés,⁷⁹ amelyen Klauzál beszédében hangsúlyozta, hogy igazságos törvényt alkotni ebben a kérdésben lehetetlen, ezért is fontos, hogy ha a legelő nagyságát a törvény alapján nem tudják meghatározni, akkor a helyi körülményeket is vegyék figyelembe a döntésnél.⁸⁰

Az irtásföldekkel kapcsolatos első hozzászólása 1833. július 27-én hangzott el, amellelt foglalt állást, hogy ne lehessen elvenni a jobbágyoktól azokat az irtásföldeket, melyeket a földesúr beleegyezése nélkül csatoltak a telekhez.⁸¹ A következő ülésen az irtások visszavételének korlátlanúsága ellen érvel.⁸² Azt szeretné, hogy egy részről a földesúri tulajdon se sérüljön, másrészt, hogy az adózó néptől ne vegyék el azokat az irtásföldeket, melyeket földesuruk tudtával használnak.⁸³ Támogatja azt, hogy legalább az 1791. évi törvény kihirdetését megelőző irtásokat ne lehessen visszaváltani, hiszen, ezzel a földesurak az adóalapot veszítik el, nem tudna a jobbágy adót fizetni. Nem ellenzi azt, hogy a jövőre nézve földesúri engedély nélküli irtásokat az irtásbér kifizetése nélkül visszavegyék a földesurak.⁸⁴ Fontosnak tartotta, s támogatta azt, hogy az irtási engedélyeket jegyzőkönyvekbe iktassák.

A kilenced természetben való beszédésével kapcsolatban azt javasolja, hogy a földesúr akkor szedje be a kilencedet, ha az adott dűlőben a jobbágyság nagyobb része az aratást elvégezte, s így egyik felet sem éri kár.⁸⁵

A hosszú fuvar eltörlését javasolja, mivel elég sok a visszaélés, helyébe két napi munkát vezetne be.⁸⁶ Ezt tekinti a legsúlyosabb tehernek a szolgálatok között.⁸⁷

A földesúr által fel nem használt robotok úrbéri áron való megváltásával kapcsolatban azt

⁷⁶ OGyT II. 69. b. (1833. augusztus 7.)

⁷⁷ OGyT III. 179. b. (1834. szeptember 13.)

⁷⁸ OGyT III. 180. a. (1834. szeptember 15.)

⁷⁹ OJK 1832–36. IX. 244. ülés. 6–8. (1834. október 25.)

⁸⁰ Uo. 7.

⁸¹ OJK 1832–36. II. 71. ülés 353. (1833. július 27.)

⁸² OJK 1832–36. II. 75. ülés. 437–438. (1833. augusztus 1.)

⁸³ Uo.

⁸⁴ OJK 1832–36. III. 77. ülés 11. (1833. augusztus 3.)

⁸⁵ OJK 1832–36. III. 94. ülés 371–372. (1833. augusztus 26.)

⁸⁶ OJK 1832–36. IV. 99. ülés. 12. (1833. augusztus 31.)

⁸⁷ OGyT II. 76. b. (1833. augusztus 31.)

jegyzi meg, hogy ezt a díj a földesúr és a jobbágy megegyezéséből származzon.⁸⁸

A vadászattal kapcsolatos tervezet szerint a jobbágyok kötelesek a roboton felül háromnapos vadászaton részt venni, amelyet más szolgálattal, pénzzel nem válthatnak meg. Ezzel kapcsolatban Klauzál azt javasolja, hogy a háromnapos vadászat kötelezettsége alól a zsellérek mentesüljenek.⁸⁹ Másrészt többekkel együtt megjegyzik, hogy „*az emberiséggel öszvefőrőnek nem látják, hogy az urnak mulatságára ember hajtson vadat*”.⁹⁰

A földesúri monopóliumokkal kapcsolatban, a jobbágyok számára a téglák és cserépek égetés engedélyezése mellett szólt, amennyiben az a jobbágy saját szükségletére történik.⁹¹ Azaz támogatja ennek a monopóliumnak a megszüntetését.⁹² Egyetért azzal, hogy két forintot fizessenek a jobbágyok a pálinkafőzésért, abba azonban nem egyezik bele, hogy gabonából is lehessen pálinkát főzteni.⁹³

Klauzál az úrbéri ügyekben a liberális hagyományhoz kapcsolódva felismerte a jelenlegi földbirtokrendszer összeegyeztethetlenségét a modernizációval, a földesúri szolgáltatások negatív hatásait mind a jobbágyra, mind a földesúrra nézve. Hozzászólásait a szabadelvű gondolatok jellemzik.

2.4. Sérelmi politika

Horváth Mihály azt írja, hogy a sérelmi politikának elvben már nem „*nagy barátja volt ugyan a reformpárt,*”⁹⁴ de mivel azt tapasztalták, hogy a „*kormány, a haladás helyett megint jogfoglalásokra törekszik,*”⁹⁵ és a követutasítások is rendelkeztek a sérelmekről, ezért az országgyűlés tárgyalni kezdte azokat.

A tárgyhoz kapcsolódva szeretném a szólásszabadság kérdését is bemutatni, mivel, ez véleményem szerint nagyban összefüggött a sérelmi politikával. A szólás- és sajtó szabadságot rendszerint három témakörben tárgyalták, az egyik a sérelmek, – ahová most én is besoroltam, – az országgyűlés vitáiban is visszatérő elem, illetve egy általános sajtótörvény kidolgozása kapcsán fordul elő a reformkori országgyűléseken.⁹⁶ A következő témákat különítettem el: Wesselényi és a

⁸⁸ OJK 1832–36. V.123. ülés 163. (1833. október 10.)

⁸⁹ OJK 1832–36. V. 124. ülés. 191. (1833. október 11.)

⁹⁰ OGYT I. 37. c. (1833. április 24., 25.)

⁹¹ OJK 1832–36. III. 88. ülés 232. (1833. augusztus 17.)

⁹² OJK 1832–36. IV. 101. ülés 61. (1833. szeptember 3.)

⁹³ OJK 1832–36. III. 79. ülés. 51. (1833. augusztus 6.)

⁹⁴ Horváth, 1864. I. 467.

⁹⁵ Uo. 468.

⁹⁶ Kecskeméti, 2008. 249.

szólásszabadság ügye, a barsi ügy, békési sérelem és a katonatartás.

2.4.1. Wesselényi és a szólásszabadság

Wesselényi ellen hűtlenségi per indult 1834 decemberében, a szatmári megyegyűlésen mondott beszédéért. Beöthy Ödön, Wesselényi ügye és a szólásszabadság sérelme miatt az 1835. június 16-i ülésen, kezdeményezett felirati javaslatot.⁹⁷ Klauzál hozzászólásában támogatta az indítványt, s úgy fogalmaz, hogy „*ha nincs szóllás szabadsága, constitutio sincs*”.⁹⁸ Azt mondja, hogy ha azok, akik a törvényhozásban részt vesznek nem fejthetik ki szabadon a gondolataikat, akkor tulajdonképpen nincs értelme a részvételnek. Nem érti, hogy hogyan lehet valakit törvényhozásban való részvételének jogától fogva hűtlenségi perbe fogni.⁹⁹ Felidézi Tarnóczy ügyét, akkor a Karok és Rendek az alkotmányt veszélyeztetve látták, rákérdez arra, hogy vajon most nem fog ugyanez megtörténni, amikor egy közgyűlési beszéd miatt indul hűtlenségi per.¹⁰⁰ Kimondja, hogy a szólásszabadság ugyanúgy érvényesül az országgyűlésen, mint a megyék közgyűlésein. Kinyilvánítja, hogy ettől a tárgytól, csak akkor áll el, ha küldői megtiltják neki. V. Ferdinánd trónra lépése után bízott abban, hogy az új uralkodó a sérelmeket orvosolni fogja, és ezáltal őszinte bizalom alakul ki az uralkodó és a nemzet között.¹⁰¹

Az 1835. június 22-i ülésen minősíti a kormányt, amikor Wesselényi beszéde kapcsán a következőt mondja „*Törvényeink meg nem sértésével legkevésbé sem dicsekedhető Kormány magát megsértetnek lenni vélte,*”¹⁰² s kéri, hogy felírásban forduljanak az uralkodóhoz a per beszüntetéséért. A kormányt erősen vádolja az elkövetett törvénytelenések miatt. Felszólalásában kifejti, hogy a szólásszabadság nemzetünk legfontosabb jogai közé tartozik, ha elfojtják a közgyűléseken, akkor ezzel az alkotmány alapjait teszik kétségessé.

Velkey Ferenc azt írja, hogy Deák alapozta meg az ellenzék érvrendszerét a szólásszabadság tárgyában.¹⁰³ Tette ezt azzal, hogy bebizonyította, hogy a király személye és a kormány elválasztható a magyar közjogban. Klauzál, immár Deák mellett hasonlóan fogalmazott az 1835. július 20-án tartott kerületi ülésen. Így beszél erről: „*Ki tagadta azt valaha hazánkban hogy az imperium és regium a királyi Felsőgben egyesítve van? De meg kell ám az országglást a*

⁹⁷ OGYT. IV. 255. c. (1835. június 16.)

⁹⁸ Uo.

⁹⁹ Uo.

¹⁰⁰ Tarnóczy 1833. december 5-én mondott országgyűlési beszéde miatt 1834. január 3-án dorgáló királyi leirat született, aminek következtében lemondott, majd újra megválasztotta Bars megye.

¹⁰¹ OJK 1832–36. X. 301. ülés 258–259. (1835. március 17.)

¹⁰² OJK 1832–36. X. 318. ülés 467–468. (1835. június 22.)

¹⁰³ Csorba – Velkey, 1998. 125.

kormányzástól különböztetni. *A regimen országolás, a kormányzás pedig gubernium. Amazt a Felségtől soha senki megvonni nem akarta, úgy azt sem tagadta, hogy a király a kormányzásnak is feje; de hogy a kormányzást egyedül maga gyakorolná, azt maga Verbőczy sem állította, az 1608-ki koronázás előtti 10-ik t. cz. pedig világosan ellenkezőt mond.*¹⁰⁴ Indoklásában más törvényeket is megemlít, majd azzal zárja beszédét, hogy mindezek tekintetében a magyar fejedelem és a kormányzás tekintetében különbséget kell, és lehet tenni.

A szólásszabadságot érintő sérelem kapcsán a főrendek háromszor egymás követően a felirat ellen voltak, a negyedik szavazásnál már az ellenzék csekély többsége is elveszett (27-26-os szavazati aránnyal).¹⁰⁵ Csongrád megye, ebben az esetben is, mint az örökváltság döntő szavazásánál, változtatott korábbi utasításain, és a felirat elleni szavazásra utasította követeit.¹⁰⁶

2.4.2. A barsi ügy

Bars megye két követének beszéde miatt érte sérelem az országot és a szólásszabadságot. Elsőként Tarnóczy, 1833. december 5-i beszéde miatt érkezett dorgáló királyi leirat, majd Balogh 1835. június 22-én mondott beszéde miatt, melyben szolidaritást vállalt azokkal a kifejezésekkel, amelyekkel Wesselényi élt a szatmári közgyűlésen. Baloghot perbe fogták hűtlenség vádjával, lemondott, majd a megye újraválasztotta, ezt látván a pert beszüntették ellene.¹⁰⁷ Klauzál ezt az ügyet sérelemként értékelte, és a sérelmi felirat mellett foglalt állást.¹⁰⁸

Az 1835. július 1-én tartott kerületi ülésben ismételten kijelentette, hogy a törvényhozásban szólásszabadságnak van helye, ha nincs, akkor nem beszélhetünk „*nemzeti szabadság*”-ról.¹⁰⁹ Közli, hogy bármi legyen a sorsa a feliratnak, ő „*lelke sugallását követve mindég szabadon fog szólni*”.¹¹⁰

2.4.3. A békési sérelem¹¹¹

¹⁰⁴ OGYT IV. 265. a. (1835. július 22.)

¹⁰⁵ Kecskeméti, 2008. 336.

¹⁰⁶ OGYT 268. b. (1835. július 31.)

¹⁰⁷ Kecskeméti, 2008. 107.

¹⁰⁸ OGYT III. 143. (1834. május, 10., 12.)

¹⁰⁹ OGYT IV. 260. a. (1835. július 1.)

¹¹⁰ Uo.

¹¹¹ A sérelem ismertetéséhez Völgyesi Orsolya: Királyi biztosi vizsgálat Békés megyében (1835) c. tanulmányát használtam fel. <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00011/1h-01.html> 2013.03.11.

Békés megye kiállt az úrbéri törvénycikkek elfogadása mellett, és az elutasító királyi válasz után körlevelet fogalmazott meg (1834-ben és 1835-ben), melyben a törvényhatóságokat arra kérte, hogy támogassák az örökváltság ügyét, melyet majd újratárgyalnak a jogügyi munkálatok során. A kormánynak tudomására jutott ez a körlevél, és emiatt, Szirmay Ádám királyi biztost küldte a megyébe (1835. július 21. és augusztus 1. között), hogy vizsgálatot tartson. A vármegyei közgyűlés, a megígért bocsánatkérő felirat helyett egy három pontból álló köriratot fogalmazott meg, amelyben ismertette a megye sérelmeit. Sérelmezték, hogy kifogásolta a királyi leirat, azt hogy más törvényhatóságokkal leveleztek (holott azt 1825-ben engedélyezte az uralkodó), továbbá, hogy a megye körlevelét és utasítását alkotmányellenesnek és lázítónak tartotta, holott az megfelelt annak a királyi leiratnak, amelyet 1834. augusztus 28-án ismertek meg a rendek. Valamint sérelmezte, hogy közgyűlési határozat miatt a kormány egyes embereket vett elő a vizsgálat során, holott az közhatározat volt.

Klauzál az 1835. október 31-i országos ülésen reagált a sérelmi felírra, amelyet, akkor már a főrendek visszaküldtek az alsótáblának.¹¹² Semmiképp sem értette, hogy miért illetik „*gyalázatos vádakkal*”, azon tettéért Békés megyét, mely elnyerte a nemzet képviselőinek tetszését. Tudja, hogy ha reformról van szó, akkor a főrendek mindig azzal válaszolnak, hogy anarchia alakul ki a reform következtében. Azt mondja, hogy azt nem tekinti anarchiának a kormány, amikor bizonyos emberek csak saját önös érdeküket nézik, és emiatt a közérdeket is feláldozzák, de a reformok következményeit igen.¹¹³ A főrendek érvelését nem tartja logikusnak. A sajtó hiánya hozzájárul ahhoz, hogy ez ügyben csak a főrendek véleményét ismerjék meg az emberek.

2.4.4. A katonatartás

A katonatartás addigi módja ellen szólalt fel, azt mondja, hogy ebben a formában ne működjön tovább, mert súlyos teherré vált a parasztok számára.¹¹⁴ A katonatartásból származó veszteségeket meg kívánta szüntetni.¹¹⁵ Pártolta továbbá a tornai követ indítványát, ami a katonatartást nem eltörölni akarja, hanem úgy rendelkezik, hogy abban a nemességnek is részt kell vállalnia.¹¹⁶

¹¹² OGYT IV. 296. a. (1835. október 31.)

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ OJK 1832–36. XII. 365. ülés 32–36. (1835. október 13.)

¹¹⁵ OJK 1832–36. XII. 368. ülés 137. (1835. október 16.)

¹¹⁶ Uo.

2.5. A vallási kérdés

Klauzál a vallásügyön belül több tárgyhöz is hozzászólt, az egyik a vegyes házasságra és a reversalisokra vonatkozó törvénytervezet, a másik a házassági perek és a Szentszéki joghatóság kérdése. A tárgyalások során kijelentette, hogy megjéjének nincs vallásbeli sérelme, de utasítása azt tartalmazza, hogy mindenkor a sérelmek mellett álljon ki.¹¹⁷

Az 1833. június 24-i kerületi ülésen a garancia levelek kapcsán egy indítvánnyal állt elő. Az indítvány pontjai a következők: „1. A reversalis jövendőre tilalmas, a múltra szintén törvényes ereje nincs, 2 az addig kiadottakra nézve, hogy t. i. minő vallásban neveltessenek a protestans atyának Catholica anyától született fiai, a szüléken kívül senkinek befolyása ne lehessen. Ha pedig panaszt tesz az anya, 3. ha még egy vallásban sincs a fiú béavatva (initiálva) atya vallását kövesse, 4. ha initiálva van a pápista vallásban, maradjon 18 éves koráig, ekkor szabad kitérés.”¹¹⁸ Az indítvány sorsa ismeretlen, de valószínűsíthető, hogy nem szavazták meg, mivel semmilyen módosítást nem fogadtak el, és a korábbi üzenetnél maradtak.

A vegyes házasság esetében történő válással kapcsolatban azt szeretné, hogy a törvénytervezetben egyértelmű legyen az, hogy a múltra nézve nem akarják kiterjeszteni a református fél esetében a válás esetén újravezetést engedő törvényt.¹¹⁹ Hiszen egy törvénynek csak akkor lehet visszaható ereje, ha ezáltal a régi törvény ellenére bekövetkezett visszaélések eltörlése a cél. Azt mondja, hogy mivel az 1790: 26. tc. 16.§-a törvényes volt, így az új törvény csak a jövőre vonatkozhat. Ezt megelőző napon az egyik vallásból, a másikba való áttéréssel kapcsolatban a katolikus vallásról másik vallásra való áttérés esetére rendelt hatheti oktatás eltörlését kívánta.¹²⁰

A házassági pereket a Szentszék hatáskörébe tartozónak véli.¹²¹ Egy évvel később már azt mondja, hogy az ágy- és asztaltól való elválás és a vegyes házasságok ügye összeköttetésben van a polgári élettel, és így a Szentszék nem csak lelki dolgokkal foglalkozik. Kimondja, hogy senki nem akarja a katolikus egyház jogait csorbítani, csak azt akarják, hogy a polgárok felett rendezett bíróság ítéljen.¹²²

¹¹⁷ OGYT I. 45. a. (1833. május 21.)

¹¹⁸ OGYT I. 54. (1833. június 21., 22., 24., 25., 26.)

¹¹⁹ OJK 1832–36. II. 57. ülés. 99. (1833. július 5.)

¹²⁰ OGYT I. 58. a. (1833. július 4., 5.)

¹²¹ OJK 1832–36. I. 40. ülés 357–358. (1833. április 11.)

¹²² OGYT III. 146. b. (1834. május 12–22.)

2.6. Törvénykezési tárgy, jogügyi munkálatok

A békéltetőkkal kapcsolatban Küldői utasítása,¹²³ s egyben indítványa¹²⁴ úgy szól, hogy urbáriális perekben a szolgabíró ne ítélkezessen, a jobbágy és a földesúr közösen, azonos arányban válasszanak békéltetőt. Indítványát nem fogadták el.

A jászok és kunok ítélőszékeiről szóló törvénytervezet vitájában is részt vett, nem értett egyet a Jász és Kun kerületek követivel.¹²⁵ Klauzál polgári és büntetőjogi perek között nagy különbséget lát, az előbbiben a magánérdek, míg az utóbbiban a közérdek van jelen.¹²⁶

Klauzálnak egy indítványa volt a tárnokszékekkel kapcsolatban az 1834. január 24-i kerületi ülésen.¹²⁷ A tárnokszéki ülnökökre vonatkozóan azt indítványozta, hogy a városok ne egyenesen az uralkodónak, hanem a tárnokszéknek proponáljanak ülnököket, s azok közül terjesszenek fel a királynak jelöltek, akiket a tárnokszék javasol. A javaslatot nem támogatták. Az országos ülésen támogatta tárnokszék Pestre való áthelyezését.¹²⁸

Klauzál a vásári bíróságok kérdésében, mint más tárgyakban is, világos törvényt kívánt, így indítványozta, hogy a törvénytervezetből azt a megkülönböztetést: „*hol jelesb vásárok tartatnak*”¹²⁹ hagyják ki. Azzal érvelt, hogy a vásárok nagyságát és ezzel a vásári bíróságok hatáskörének megállapítását nem szeretné a vásári bírókra bízni, mivel azok önkényesen is dönthetnek. Az önkény árt, az amúgy sem jó helyzetben lévő kereskedésnek is.¹³⁰

Támogatja a Hétszemélyes tábla bíráinak kinevezésekor azt, hogy a birtokosság elsőbbséget adó, de nem feltétlenül szükséges tulajdonság legyen.¹³¹

Az ügyvédekkel, ügyészekkel kapcsolatban azt jegyzi meg, hogy a szegények ügyészenek kinevezését nem ellenzi, csak abban az esetben, ha azok ingyen élhetnek vele. Másrészt pártolja a nógrádi követ módosítását, miszerint, csak a rossz viselkedésről ismert ügyészek tiltassanak el munkájuk gyakorlásától.¹³² A másik fontos hozzászólása az Ügyészi Karba való felvétellel kapcsolatos. Azt szeretné, ha minél jobban fel lennének készülve az ügyészek, így azt támogatja, hogy a Királyi Tábla tagjaiból álló küldöttség döntse el, hogy ki alkalmas a felvételre.¹³³

A közigazgatás és az igazságszolgáltatás elválasztását több helyen is említette.¹³⁴ Küldői azt

¹²³ OJK 1832–36. VI. 163. ülés. 165. (1834. április 3.)

¹²⁴ OGYT III. 132. a. (1834. április 3.)

¹²⁵ OJK 1832–36. VII. 183. ülés 273–274. (1834. április 26.)

¹²⁶ Uo.

¹²⁷ OGYT II. 115. a. (1834. január 24.)

¹²⁸ OJK 1832–36. VII. 185. ülés. 354. (1834. április 29.)

¹²⁹ OGYT III. 142. b. (1834. május 2.)

¹³⁰ OJK 1832–36. VII. 188. ülés. 407. (1834. május 2.)

¹³¹ OJK 1832–36. VII. 186. ülés 385. (1834. április 30.)

¹³² OJK 1832–36. IV. 111. ülés 350–351. (1833. szeptember 14.)

¹³³ OJK 1832–36. VIII. 198. ülés 176. (1834. május 21.)

¹³⁴ 1833. december 21-i kerületi ülésen (OGYT II. 106. a.) és az 1834. április 4-i országos ülésen (OJK 1832–36. VI.

kívánják, hogy a megyék törvényszékeinek külön Elölülői legyenek.

2.7. A magyar nyelv ügye

Elsőként a napló magyar nyelven történő vezetése mellett állt ki a hazai nyelv bevételeivel kapcsolatos hozzászólások sorában.¹³⁵

Klauzál a november 2-án tartott kerületi ülésen¹³⁶ a magyar nyelvű törvényalkotás ügyében, 1835. október 29-én érkezett királyi resolutor¹³⁷ reagált. Erőteljesen bírálta a királyi választ, abban ugyanis a király nem nemzeti nyelvként emlegeti a magyart, hanem mindenféle más kifejezésekkel él. Azt mondja, hogy miután az oligarchiának már eleget kedvezett a kormány, most a bürokráciának akar kedvezni, hiszen a holt nyelven írott törvény csak annak lehet a hasznára.¹³⁸ Azzal folytatja okfejtését, hogy hazánkban legfeljebb 300 ezer ember tud latinul, de ezek nagy része magyarul is tud. Ha magyarul alkotnák meg a törvényeket, akkor azt legalább három millió ember értené, a többit pedig ösztönöznék arra, hogy tanuljon meg magyarul. Mint mondja, ez csekélység, hiszen a „*nemzet zsirjából élő néhány burocrata, néhány biró, dicasterialista kedvéért, kiknek nem tetszett magyarul megtanulni, a nemzetiség érdekének hallgatni kell*”.¹³⁹ Érdekes, Klauzál vajon direkt élt-e a nemzet zsírja kifejezéssel, mely hasonló alakban Wesselényi megyegyűlési beszédében is elhangzott.

Amikor 1836-ban, Ferdinánd király először látogatott az országgyűlésbe, felmerült az a lehetőség, hogy az uralkodó üdvözlése magyarul történjen. Klauzál is ezt támogatta, azonban a személynök nem látta jó ötletnek. A rendek jelezték a rendek, hogy nem az a kívánságuk, hogy magyar beszédet tartson, csak azt szeretnék, hogy magyarul üdvözölhessék, és a király válaszolhat latinul, vagy magyarul is.¹⁴⁰ A főrendek ezt elvetették.

A törvények magyar nyelven történő nyomtatásával kapcsolatban Nógrád második követének javaslatát pártolta, azt, hogy a latin nyelvű változat külön nyomtatásban jelenjen meg. A személynök ennek nem látta akadályát.

164. ülés 196.)

¹³⁵ OJK 1832-36. I. 5. ülés. 52. (1833. január 11.)

¹³⁶ OGYT V. 297. a. (1835. november 2.)

¹³⁷ OGYT V. 294. b. (1835. október 29.)

¹³⁸ Uo.

¹³⁹ Uo.

¹⁴⁰ OJK 1832-36. XIV. 468. ülés 313. (1836. május 1.)

2.8. Címhasználati vita

Klauzál jelezte, hogy a címhasználat kérdésének tárgyalása alatt nem volt végig az országgyűlésben, de támogatja az V. Ferdinánd név használatát.¹⁴¹ Ezt követően az 1835. július 15-i országos ülésen ismerteti követutasítását e tárgyban: eszerint két változatot tud elfogadni az országos felírások borítékján használandó név esetében. Az első változat szerint hagyják el a számot a címzettből, a második szerint ne tüntessék fel a király nevét a borítékon.¹⁴² Következő hozzászólása a felírás szerkesztésére irányult.¹⁴³ Azt mondja, hogy Világosan kell megfogalmazni a törvény szövegét, különben visszaélések fordulhatnak elő.¹⁴⁴ Klauzál tudta, hogy ha I. Ferdinándnak nevezik az uralkodót, akkor egy „*összbirodalmi nézőpontot*”¹⁴⁵ erősítenek, holott az 1790/91. évi X. törvénycikk egyértelműen kimondja, hogy Magyarország független ország, nem része az Osztrák Császárságnak, ezért kell V. Ferdinándnak nevezni az uralkodót.

2.9. Adómegajánlás kérdése és a jobbágytelken ülő nemes közterhei

Az adó megajánlást és a jobbágytelken ülő nemes közterheit egy csoportba helyeztem, mivel mindkettő az adó kérdéséhez tartozik. Az adómegajánlást az országgyűlés utolsó évében kezdték el tárgyalni a rendek. Klauzál az 1836. február 27-i kerületi ülésen kifejtette, hogy a deperditák megszüntetésével kíván foglalkozni, s mindaddig 3. 800. 000 Ft-nál több adót nem ajánl meg.¹⁴⁶

A március 21-i kerületi ülésen¹⁴⁷ a királyi válaszra reagálva, – mely kevesli a megajánlott pénzt, – azt válaszolja, hogy fordítsa egyedül arra a célra a katonaságot a király, amire a törvény szerint kell. Aztán így folytatja: „*ne keresse s képzelje önboldogságát a népek szabadságának elnyomásában, sőt adjon inkább alkotványt nekik, és legyen meggyőződve, hogy a törvény oltalmában élő szabad nemzetek szeretete erősb támasza a királyok székének, mint száz meg százezer bayonnet*”.¹⁴⁸ Beszéde jelentősen túlmutat az adó kérdésén, s egészen az alkotmányozásig jut el. Az alkotmányozás gondolata már most megfogalmazódott benne, ez is jelzi haladó szellemiségét. A királyi válasz üres szavaiban nem látja biztosítékát azoknak a bajoknak az elhárítására, melyeket az adó tárgyában született első felírás taglal.¹⁴⁹ A bajok a harmincad, a só

¹⁴¹ OGYT IV. 255.b. (1835. június 16.)

¹⁴² Uo.

¹⁴³ OJK 1832–36. XI. kötet 358. ülés 461–462. (1835. szeptember 16.)

¹⁴⁴ Uo.

¹⁴⁵ Csorba – Velkey, 1998. 125.

¹⁴⁶ OGYT V. 328. (1836. február 27.)

¹⁴⁷ OGYT V. 334. a. (1836. március 21.)

¹⁴⁸ Uo.

¹⁴⁹ OJK 1832–36. XIV. 444. ülés 115–117. (1836. március 24.) és OGYT. V. 336. a. (1836. március 24.)

magas ára, illetve a katonatartásból származó veszteségek miatt adódtak. Újfént hangoztatja, hogy a magyar katonákat arra használja fel az uralkodó, amire a hazának szüksége van. Megismétli korábbi kijelentését, miszerint addig nem ajánl meg több adót, míg a deperditák ügyében előrelépés nem mutatkozik.

Az 1836. április 5-i kerületi ülésen arról szavaztak, hogy határozzanak-e meg egy határnapot, ameddig az adót megszavazzák, vagy sem.¹⁵⁰ Ebben a kérdésben Bene és Klauzál ellenkező értelemben adták le szavazataikat, mivel utóbbi egy határnap megadására voksolt, szavazatuk így elidálva lett. Ennél a szavazásnál nemcsak a Csongrád megyei szavazat lett érvénytelen, az *Országgyűlési Tudósítások* összesen hét megyét sorol fel. A szavazás végeredménye az lett, hogy a többség nem pártolta egy határnap megállapítását, de a „non ultrahoz” továbbra is ragaszkodott. A „non ultra” kifejezést kétféleképpen magyarázták, az egyik, miszerint az adót három évre ajánlják, melynek letelte után, ha nem tartanak országgyűlést, akkor nem fizetik tovább az adót. Másik értelmezése szerint nem három évre, hanem a következő diétáig ajánlják meg az adót.¹⁵¹

Klauzál Deákkal, Nagy Pállal és többekkel együtt voksolást sürgetett azzal a meggyőződéssel, hogy a követek többsége beleegyezik abba, hogy az adót csak a következő országgyűlésig szavazzák meg, ha nem hívja össze az uralkodó a következő országgyűlést, akkor az adót nem folyósítják tovább.¹⁵² Az alsótáblán megszavazták, de a főrendek elutasították, a második felirat után sikerült felterjeszteni az uralkodónak.

Azt már országos végzésbe foglalták, hogy az, aki jobbagytelki haszonvételt vásárol, legyen az nemes ember is, az adó terhét viselni köteles. A kérdés az volt, hogy a nemes mely terheket lesz köteles viselni. Borsiczky követ felveti a kerületi ülésen, hogy a törvénytervezet visszaható jellegű legyen, s hivatkozik az 1827. évi országos végzésre. Klauzál ezt többedmagával elutasítja, s hangsúlyozza, hogy törvényt csak jövőre lehet alkotni, visszaható jelleggel nem.¹⁵³

Az adó alapjához a pusztát is csatolták, azt, hogy mi számít pusztának, az 1723.évi országos összeírás alapján kívánták megállapítani. Klauzál véleménye az volt, hogy csak azon puszták essenek a törvény hatálya alá, amelyek 1723-ban még nem voltak puszták. Ezt 25 megye 22 vokssal szemben elfogadta.¹⁵⁴

Klauzál ezen a hosszúra nyúlt országgyűlésen került be az országos közéletbe. Minden fontos tárgyhoz hozzászólt, olyan reformok mellett fejtette ki érveit, mint az örökváltság, a

¹⁵⁰ OGYT V. 338. (1836. április 5.)

¹⁵¹ OGYT V. 339. a. (1836. április 13.)

¹⁵² Uo.

¹⁵³ OGYT. V. 284. (1835. szeptember 23.,24.)

¹⁵⁴ OGYT V. 287. (1835. október 1., 2.)

jobbágyok személyi és vagyoni biztonsága. Kijelentéseivel egyértelműen a szabadelvű követek sorába illeszkedett be. Hozzászólásaiban ekkor még nagyrészt kijelentéseket tesz, komoly vitákba nem bocsátkozik. Ezen a diétán a Deákkal való szoros együttműködése még nem alakult ki, kapcsolatuk majd a következő országgyűlésen formálódik ki teljesen.

3. Az 1839–40-es országgyűlés

Az előző országgyűlés végén már láthatóak voltak azok a jelek, amelyek az elkövetkező időszakot alakították. A Wesselényi, Kossuth, az országgyűlési ifjak és Balogh János ellen indított perek az udvar megtorlásának kezdetei voltak. A kormány tevékenysége ellenzéki összefogást eredményezett, a szólásszabadság ügye az egész ország sérelme lett. Az udvar rájött arra, hogy enyhítenie kell a politikáján még az országgyűlés megkezdése előtt. Ezért új kormányhivatalnokok kinevezésével igyekezett a helyzetet konszolidálni, Mailáth Antal lett az új kancellár, és változás történt a személynöki poszton is, Szerencsy István váltotta Somssichot. Az intézkedések hatására az ellenzéki összefogás gyengébb lett, de a szólásszabadság sérelme, és egyáltalán a sérelmi politika az elkövetkezendő országgyűlés központi eleme lett.¹⁵⁵

Az ellenzék célja az volt, hogy minél több perben álló személyt válasszanak országgyűlési követté. 1839 tavaszán több megye élére új főispánt, illetve adminisztrátort nevezett ki az uralkodó. Bars, Trencsén, Torontál megye mellett új adminisztrátort kapott Csongrád megye is, gróf Károlyi György személyében, akit ezt megelőzően Széchenyi barátjaként az ellenzék tagjaként tartottak számon. Erdmann Gyula azt írja róla, hogy ő volt az első ismertebb személy, akit megtévesztett az 1838–39-es „*kormányfordulat*”.¹⁵⁶ József nádor Csongrád megyét a „*reménytelenek*” közé sorolta, úgy látta, hogy Károlyi esetleges kudarcával sem veszít sokat a kormány, a megye ennél ellenzékiebb már úgysem nem lehet. Klauzál megyéje utasításával Deák egyik legfontosabb támogatójaként képviselte Csongrád megyét.

Az opposíció célja a régi törvények felhasználásával nem jogfeladás, hanem a jogbiztosítás

¹⁵⁵ Csorba – Velkey, 1998. 126–130.

¹⁵⁶ Erdész Ádám – Á. Varga László (összeáll.): Történelem és levéltár. Válogatás Erdmann Gyula írásaiból. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2004. (továbbiakban: Erdész – Á. Varga 2004.) 39.

elérése. A sérelmek ügyében mindössze három megye, Pest, Zala és Csongrád utasítása volt amellet, hogy csak teljes jogorvoslat után hajlandóak minden egyéb országgyűlési tárgyat elővenni. A felsorolt megyéken túl Borsod, Komárom és Békés átfogó jogorvoslatot követelt, de a többi megye kész volt a békülékenységre. Ráday sérelmét, a pesti sérelmet előleges (praeferentialis) sérelemként kívánták az uralkodó elé tárni. Deákék Ráday ügyében úgy érveltek, hogy egy szabad polgárt nem foszthatnak meg jogaitól, ha nincs törvényesen kihallgatva, és nem született ítélet az ügyében. Ez sérti a megyék követválasztási jogát és megkérdőjelezi az országgyűlési testület függetlenségét. Deák azt javasolta, hogy az országgyűlés ne alkosson addig törvényt, míg Ráday nem foglalja el helyét a követek között.¹⁵⁷

A diétát 1839. június 2-ára hívta össze V. Ferdinánd király, pontosan egy hónappal később, mint ahogy a korábbi országgyűlésen megállapodtak az adó megajánlásának határnapjáról (május 2.). Klauzál az országgyűlésre Csongrád megye első követeként érkezett meg, társa Kárász István tiszteletbeli főjegyző.¹⁵⁸

Az országgyűlés feldolgozásához ezúttal is a *Jegyzőkönyvet*, illetve Erdmann Gyula, az 1839–40-es országgyűlésről írt monográfiáját és titkosrendőrségi jelentéseket használok fel.¹⁵⁹ Konkoli Thege Pál munkája nem hasznosítható, mivel abban a követeket (többnyire) nem nevezi meg sem név szerint, sem pedig megyéjük alapján. Stuller Ferenc gyorsíró *Országgyűlési Tudósítása* csak kéziratos formában férhető hozzá.

3.1. Sérelmi politika

Az országgyűlés nagyobb részét a sérelmi politika jellemzi. A diétát megelőzően hoztak ítéletet Kossuth Lajos és Wesselényi Miklós perében. Az országgyűlés kezdetén azonban a legnagyobb felháborodást a Ráday ügy, vagy más néven a pesti sérelem okozta, emellett a partiumi megyék esete is a figyelem középpontjába került.¹⁶⁰ A gyűlés kezdetén a rendek egyetértettek abban, hogy amíg a praeferentiális és a korábbi sérelmeket nem orvosolja az uralkodó, addig nem kezdik el a

¹⁵⁷ Erdész – Á. Varga, 2004. 21–79.

¹⁵⁸ Pálmány, 2011. II. 2386.

¹⁵⁹ Erdész – Á. Varga 2004. 21–131., a titkosrendőri jelentésekről: Takáts Sándor: Kémvilág Magyarországon. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1980. (továbbiakban: Takáts, 1980.)

¹⁶⁰ Ahol külön nem említem, ott Erdmann Gyula: A Ráday-ügy c. tanulmányát használok. In.. Erdész – Á. Varga 2004. 62–79.

tényleges törvényalkotói munkát.

Klauzál június 17-én szólalt fel először az országos ülésben a tárgyalási sorrenddel és a pesti sérelemmel kapcsolatban.¹⁶¹ Kinyilvánította, hogy addig, míg az előleges sérelemként értékelt Ráday ügyet az uralkodó nem orvosolja, más ügyben nem kíván tárgyalásokba kezdeni. Azt gondolja, hogy nemzeti kötelessége az országnak, hogy a sérelmeket fölterjessze az uralkodóhoz, nem lehet és nem is kell minden sérelmet véletlen eseményként elkönyvelni. Ezután a június 24-i kerületi ülésen vázolja fel a sérelem lényegét.¹⁶² Ráday ellen azért indítottak pert, mert ellenzékiként szolidárisnak nyilvánította magát a megtorlás áldozataival, és tiltakozást szervezett a megyében. A perben álló Rádayt ennek ellenére Pest megye követte választotta, azonban – mint perben álló személyt, – kitiltották az országgyűlésről.¹⁶³ Az ügy kapcsán Klauzál hangsúlyozza, hogy annak az eldöntése, hogy ki lehet követ, és ki nem az alsótábla jogai közé tartozik, s így ez ügyben „*kezet fog*” a zalai követtel, Deákkal.¹⁶⁴ A titkosrendőrségi jelentések arról szólnak, hogy július 2-án Klauzál Széchenyivel és Deákkal titkos tárgyalást folytatott. Széchenyi kifejtette, hogy a főrendi táblán ő mindent megtett, hogy támogassa Ráday ügyét, de nem járt sikerrel a mágnások körében. Deáknak és Klauzálnak ezért következeteseknek kell maradniuk, hogy az országgyűlésbe Ráday is behívható legyen. Széchenyi úgy gondolta, hogy ez könnyen megvalósítható, mivel a junctim mellett még kevés megye állt.¹⁶⁵

Július közepén a mérsékelt ellenzék ún. tudakoló, adatokat kérő feliratot szeretett volna az uralkodóhoz küldeni, az augusztus 1-i kerületi ülésen elfogadták ezt a javaslatot, azonban Deák és Klauzál elérte, hogy a felirathoz csatolják a sérelmeket is. Az augusztus 14-16. közötti kerületi üléseken ismét felszólalt Klauzál, Deákot támogatva. Azt mondja, hogy az újoncokat addig nem ajánlhatják meg, míg nem biztosak abban, hogy ezeket majd nem éppen a szólásszabadság ellen vetik be.¹⁶⁶ A főrendek az augusztus 26-i ülésükön kifejtették, hogy az adatokat kérő feliratot nem kívánják összekapcsolni a sérelmekkel, külön szeretnék felterjeszteni a tudakoló feliratot. Deák taktikája az volt, hogy úgy tűnjön, mintha a főtábla akadályozná a törvényhozást azzal, hogy visszaküldi a felirat tervezeteket. Klauzál az augusztus 24-i kerületi ülésen élt az obstrukció eszközével, hosszú ideig beszélt a katonatartásról, majd sorra vette a többi sérelmet is.¹⁶⁷

Ráday ügye augusztus végére elveszettnek látszott, végül szeptember elején maga Ráday mondott le. Deák és Klauzál nem szerették volna a junctimot feladni, így szeptember 12-én azt

¹⁶¹ OJK 1839–40. I. 3. ülés 38–39. (1839. június 17.)

¹⁶² Erdész – Á. Varga, 2004. 69.

¹⁶³ Kecskeméti, 2008. 111.

¹⁶⁴ OJK 1839–40. I. 7. ülés 97. (1839. június 26.)

¹⁶⁵ Takáts, 1980. 175.

¹⁶⁶ Erdész – Á. Varga 2004 72.

¹⁶⁷ Erdész – Á. Varga 2004 73.

kérték, hogy a főrendek tárgyalják a szólásszabadság ügyét. A szavazás eredményeként mégsem kapcsolták praeferentiális sérelemként a felirathoz.

A szólásszabadság ügyében a július 3-i ülésen mondott egy hosszabb beszédet, melyben a személynökkel polemizált, kitért a közelmúltban zajlott hűtlenségi, és felségsértési perekre.¹⁶⁸ Elsőként leszögezi, hogy nem a nemzet és a fejedelem között van szerinte bizalmatlanság, hanem a nemzet és a kormánya között. Klauzál reménytelennek látja a helyzetet, hiszen a bizalmatlanságot nemhogy csökkentették volna, de még tovább növelték a hűtlenségi és felségsértési perekkel. Beszédében a természetjogra hivatkozik, amikor azt mondja, hogy az embereket egyik legfontosabb jogukban korlátozzák, amikor a szólás szabadsága ellen lépnek fel. Bírálja a kormányt, hogy az egyből a legszigorúbb eszközeihez nyúlt, ahelyett, hogy gyengébbekkel próbálkozott volna. Úgy gondolja, hogy a szabadságjogok korlátozása az alkotmány alapjait rázkódtatja meg. A kormány hibázott akkor, amikor hagyta, hogy az előző országgyűlés alatt működő Casino (vagy Menage) társaság működjön, ahelyett, hogy már alakulásakor feloszlatta volna, megvárta, míg alapos indokkal elfogathatja a tagokat. Nem érti, miből következtek arra egyesek, hogy Balogh János és Wesselényi ügye nem sérelem, pusztán azért, mert a főrendekkel nem egyeztek meg ebben. Arra utal, hogy attól, hogy a főrendek nem egyeztek meg az alsótáblával, az nem azt jelenti, hogy nem ismerték volna el sérelemként az ügyeket. Ez azonban meglehetősen ingatag érvelésnek tűnik.

A sérelmek között nem tud különbséget tenni, azokat egyaránt olyan fontosnak tartja, melyek, ha nem orvosoltatnak, akkor „*hazánk alkotmánya csak a képzetek országában*”¹⁶⁹ létezik.

Az országgyűlési ifjak esetében azt hangsúlyozza, hogy felségsértésről nincs szó, majd rátér Wesselényi ügyére. Azt mondja, hogy hűtlenséget csak tettel lehet elkövetni, tehát Wesselényi nem követett el bűnt a szatmári beszédével. Kossuth ügyében nemcsak a szólásszabadság sérelmét látja, hanem a megyék nyilvánosságának megsértését is.

Az országgyűlési újság kapcsán kijelentette, hogy az előzetes cenzúrát törvénytelennek tartja, mivel annak nincs nyoma a törvénykönyvekben.¹⁷⁰ Ezzel tiltakozott a személynök kijelentése ellen, miszerint a cenzúra törvényes, de az alsótábla Klauzál mellé állt, s óvását végzéssé emelték.

A besúgói jelentésekből értesülünk arról, hogy a november 19-i kerületi ülésen azt az indítványt tette, hogy addig ne ajánljanak meg újoncot, míg a felsőtábla akadályozza a szólásszabadság sérelméről szóló felirat továbbítását az uralkodóhoz.¹⁷¹ A következő, november 21-i országos ülésen kifejtette, hogy mivel a sérelmek az országgyűlés kezdete óta nem orvosoltattak, ezért kénytelen a nemzet a záradék eszközével élni. Azt mondja, hogy a királyi válasz csak arra tér

¹⁶⁸ OJK 1839–40. I. 9. ülés 114–115. (1839. július 3.)

¹⁶⁹ Uo.

¹⁷⁰ OJK 1839–40. I. 6. ülés 82. (1839. június 21.)

¹⁷¹ <http://www.klauzal.hu/cikk/572.html> 2013.03.24.

ki, és csak olyan ügyben ad választ, ami az uralkodó érdeke. Az újoncok megajánlásának kérdésében érkezett válasz a tudakoló felíratra, míg az ugyanebben a felíratban lévő Duna rendezésének terveire nem. Problematikusnak tekinti, hogy a királyi előadások mindig megoldottak az országgyűlés végére, addig a sérelmek nem.¹⁷² Ez utóbbi kijelentése nem igazán helytálló, valószínűleg az indulatoknak köszönhető, hiszen az országgyűlés inkább kompromisszumokról szól, semmint a sérelmek egyértelmű elvetéséről.

A katonákkal kapcsolatban azt kívánja Csongrád megye, hogy a magyar katonák az országban legyenek, s ne vigyék őket a birodalom tartományaiba.¹⁷³ Április elsején megerősíti azt a korábbi kijelentését, miszerint az újoncok megajánlása és a sérelmek elválaszthatatlanul kapcsolódnak egymáshoz, óvást tesz az újoncok felterjesztése ellen.¹⁷⁴ Az újoncok számát húszezer főben, az adó összegét 3.800.000 Ft-ban határozza meg.¹⁷⁵

Az országgyűlést megelőzően a nagyváradai és a rozsnyói püspökök körlevelet adtak ki, melyben a garancia levél nélkül kötött vegyes házasságok megáldását megtiltották. A kormány 1839. április 30-án kibocsátott leiratában elítélte a püspökök rendelkezését. Reálisnak tűnt a veszély, hogy az egyházi áldás megtiltása általánossá válik, s így a vallások egymás közti viszonyairól szóló törvények sértve lesznek.¹⁷⁶ Klauzál e tárgyban a reversalisok eltörlése mellett emel szót, azokat, mind a múltra nézve, mind a jövőre nézve eltörölni kívánja.¹⁷⁷ A vallások egymás közti viszonyát tekintve, a „*viszonosság*ot” hangsúlyozza, azt mondja, hogy addig nem szűnik meg a vallások egymás közti súrlódása, amíg egyik vallás a másik fölé helyezi magát.

Csongrád megyének egy sérelme volt, amit Klauzál előadásában ismerhettek meg a diéta részvevői, ez az ügy a horgosi postamester esete.¹⁷⁸ A jelenlegi horgosi postamester apja megvette a postát, majd apjuk halála után testvéreivel nem osztozott meg, hanem magának tartotta meg a testvérek részét is, kifizetni viszont nem tudta őket. Az esetből per lett, melynek végrehajtásából következett a sérelem. Amikor a szolgabíró végre akarta hajtani az ítéletet, akkor a postamester egy olyan iratot mutatott be, amivel megakadályozta azt. Ekkor a megye a Helytartótanácsához fordult, amely azt a sérelmezett döntést hozta, hogy a postahivatalokat bírói végrehajtás alá venni akkor sem lehet, ha nincs más olyan vagyon, amivel a szükséges összeget ki lehetne váltani. Azt mondja Klauzál, hogy ha ezt a kiváltságot engedélyezik a postamestereknek, azzal egyes személyeknek, illetve a hitelezőknek is ártanak. Azt kéri, hogy ha a postamester hivatalára alkalmatlan lenne, akkor

¹⁷² OJK 1839–40. I. 60. ülés 373–375. (1839. november 21.)

¹⁷³ OJK 1839–40. II. 89. ülés 105–106. (1840. február 20.)

¹⁷⁴ OJK 1839–40. II. 121. ülés 319. (1840. április 1.)

¹⁷⁵ OJK 1839–40. II. 132. ülés 382. (1840. április 14.)

¹⁷⁶ Horváth 1864. II. 169.

¹⁷⁷ OJK 1839–40 II. 88. ülés 75. (1840. február 19.)

¹⁷⁸ OJK 1839–40. II. 94. ülés 163. (1840. február 26.)

kötelezzék arra, hogy eladja a hivatalt egy olyan személynek, aki alkalmas a feladat ellátására.

A horvátokkal kapcsolatban óvást intéz, mivel a követük a társország kifejezést használta a két ország kapcsolatának említésekor, és nem a megfelelő kapcsolt ország kifejezéssel élt. Tagadja azt az állítását a horvát követnek, hogy népén „különös” teher (adó) van, azt mondja Klauzál, hogy a magyarokon még egyszer annyi teher van, mint a horvátokon. Azt mondja, hogy ha a horvát nép azonos jogállásban van a magyarral, akkor adójukat is azonos arányban kell fizetniük.¹⁷⁹

A Maros szabályozásával kapcsolatban is felszólalt, mivel Szeged városát látta veszélyeztetve azáltal, hogy a tervezett átvágások a várost hátrányosan érintik.¹⁸⁰

Klauzál megyéje kívánalmát (postulatum) a március 2-i ülésen adja elő, eszerint kívánják az olasz foglyok amnesztiáját elősegíteni és a „szegedi erősséget” célszerűen használni.¹⁸¹

3.2. Magyar nyelv ügye

Az előző diéta sikere után, többek között a közigazgatásban szerették volna a magyar nyelvet mindenhol bevezetni. Ezzel kapcsolatos Klauzál hozzászólása, melyben a horvátok magyar nyelvtudását kritizálta.¹⁸² Azt mondja, hogy a horvátok ötven év alatt sem tanulták meg a magyar nyelvet úgy, hogy azt megfelelően használhassák a hivatalokban. Nem érti, hogy miből fakad az az elképzelésük, hogy nekik a horvátnak kellene lennie a törvényes nyelvüknek. Őket ugyanolyan nemzetiségnek tekinti, mint a tótokat, vagy a rácokat, „*kik más nyelven beszélnek ugyan, de kiknek törvényes nyelvök a' magyar, mert magyar honban laknak*”.¹⁸³ Klauzál a politikai nemzetbe a horvátokat is beleértette.

3.3. Váltótörvények

A váltótörvények az ipar és a kereskedelem előmozdítása érdekében születtek meg, a nemes korábban fennállt kiváltságait szüntették meg azáltal, hogy a nemest mind személye, és vagyona

¹⁷⁹ OJK 1839–40. III. 133. ülés 11–12. (1840. április 15.)

¹⁸⁰ OJK 1839–40. II. 50. ülés 252. (1840. március 4.)

¹⁸¹ OJK 1839–40 II. 48. ülés 238. (1840. március 2.)

¹⁸² OJK 1839–40. I. 13. ülés 168. (1839. július 16.)

¹⁸³ Uo.

tekintetében köztörvény alá helyezték, ezzel előmozdítva a törvény előtti egyenlőség útját. Klauzál felszólalásaiban sokat foglalkozott a váltótörvényszék ügyével.

Klauzál 1840. február 22-i ülésen fejtette ki véleményét ez ügyben.¹⁸⁴ Azt mondja, hogy ott van szükség váltótörvényszékre, ahol az áru kifizetése váltóval történik, ott, ahol készpénzben fizetnek, nem látja értelmét törvényszék felállításának. Szegeden szeretne váltótörvényszéket felállíttatni, úgy érvel, hogy ezzel Szegeden a kereskedés előmozdítását elősegíti. További érveket is használ: Araddal és Temesvárral szemben Szeged földrajzi fekvése sokkal előnyösebb, megemlíti a Tisza és Maros torkolatát, illetve a Körösök közelségét is. Amennyiben a Duna mellé két váltótörvényszéket helyeznek, akkor a Tisza mellé is szükséges legalább egy, s annak legmegfelelőbb helye Szeged lenne.

A hitelezők védelmében támogatja, hogy a nemesi birtokról minden adat, elzálogosítás a birtok könyvben benne legyen. Azt szeretné kivédeni, hogy ne adjanak olyan birtokra hitelt, ami adott esetben már nincs a birtokos tulajdonában. Kijelenti, hogy rendes birtok könyv, majd csak akkor létesülhet, ha mindenki bírhat tulajdonnal és az ősiség is megszűnik.¹⁸⁵

3.4. Urbáriális tárgy

A Sáros vármegyei követ (Piller László) felvetésére reagált, amely szerint, ha a zsidók a jobbágytelkeket nem maguk művelik, akkor azt ki kell becsültetni. Klauzál azt mondja, hogy ha a rendek a zsidókat szeretnék emancipálni a jövőben, ez a javaslat éppen ezzel ellentétes hatást váltana ki. Azt javasolja, hogy ha a zsidó zsellér házat vesz, akkor ne legyen köteles azt saját maga lakni.¹⁸⁶ Klauzál a zsidók kapcsán gyakran felszólalt, emancipációjuknak egyik élharcosa az országgyűlésen.

Világos és egyértelmű törvényszöveg alkotása mellett állt, amikor támogatta a csanádi követ (Návody Tamás) javaslatát, miszerint a jobbágy a maga szükségletére téglát szabadon égethessen mindenféle korlát, vagy pénz fizetése nélkül.¹⁸⁷ A tégláégetés mellett már nem először szólalt fel, már az előző országgyűlésen is ezt támogatta.

Az örökváltsággal kapcsolatban kifejtette, hogy örül annak, hogy ezen az országgyűlésen már olyan megyék is támogatják az ügyet, amelyek a korábbi diétán még nem.¹⁸⁸

¹⁸⁴ OJK 1839–40. II. 91. ülés 132–133. (1840. február 22.)

¹⁸⁵ OJK 1839–40 II. 124. ülés 336–339. (1840. április 4.)

¹⁸⁶ OJK 1839–40. I. 42. ülés 271. (1839. október 7.)

¹⁸⁷ OJK 1839–40 I. 44. ülés 305. (1839. október 9.)

¹⁸⁸ OJK 1839–40 I. 44. ülés 319. (1839. október 9.)

3.5. Klauzál a titkosrendőri jelentésekben

Pálmány Béla fordította le az országgyűlés végén, a titkosrendőrség által megírt összegző jellemzést Klauzálról.¹⁸⁹ Az összegzések során a titkosszolgálat különböző csoportokba sorolta be a személyeket, Klauzált ultra baloldali jelzővel illették, így a „keményfejű” ellenzékiek csoportjába került. Nyilvánvalóan ennek a képnek a kialakulásához hozzájárultak az előző országgyűlésen mondott beszédei, az örökvltság és a jobbágyok személyi biztonsága mellett.

A jellemzés szerint megjében nagy befolyással rendelkezik, sokoldalú ember, de képzettsége hagy maga mögött kívánnivalót. Beszédeivel az érzelmekre hat, sokszor gyászdalok hangzanak el tőle az alkotmány védelmében. Ez nem a régi értelemben vett alkotmányvédelem, nem a nemesek sarkalatos jogaihoz ragaszkodik mindenáron, hanem a törvénytelenések ellen és az emberi szabadságjogok mellett harcol.

A korábbi országgyűlésen is minden olyan tárgy mellett beszédeket mondott, amelyet az ellenzék támogatott és jelen volt az ellenzék összejövetelein is. A tárgyalt országgyűlésen folytatta „*siránkozó jeremiádjait*”, tevékenységével elnyerte az „*ultra radikálisok korifeusának tekintélyét és hatalmát*”.¹⁹⁰ A jelentés arról is beszámol, hogy sok tekintetben függött Deáktól, akinek a „*visszhangja*” volt az üléseken, erre utal a fentebbi idézett, amennyiben Deákot azonosítjuk a korifeussal. A függést nem az úr és szolga viszonylatában kell értelmezni, hanem ezzel inkább arra utalhattak, hogy az országgyűlésen követendő taktikát Deák dolgozta ki, s Klauzál ehhez alkalmazkodott. Erdmann Gyula is hasonlóan vélekedik tanulmányában, gyakran említi együtt Deákot és Klauzált, utóbbit, mint Deák segítő jobbkezét és támogatóját. Hasonlóképpen Takáts Sándor könyvében is gyakran említi együtt a két követet.

Klauzál ellenségeiről és híveiről is beszámolnak a „tudósítók”. Ellenfelei között említi a jelentés többek között Bene Józsefet is, aki mindig „*védte a fenséges érdekeket*.”¹⁹¹ Hívei között említik Horváth Lajos és Kárász István követtársait, Csanád megye követeit, Návay Tamást, „*Klauzál kreatúráját*” és esztelneki Bíró Imrét, „*Klauzál visszhangját*”.

Nem véletlen, hogy többen is együtt említik Klauzált és Deákot. Ezen az országgyűlésen vált szorossá együttműködésük, Deák jobbkezévé vált, különösen a sérelmi politikában, a záradékok fenntartásával. Szmollény a záradékok nagymesterének tartja Klauzált, ismerteti azt a

¹⁸⁹ <http://www.klauzal.hu/cikk/572.html> 2013.03.24.

¹⁹⁰ Uo.

¹⁹¹ Uo.

szállóigét, amely ezzel kapcsolatban született: „*Klauzál clausulae nomen et omen habet.*”¹⁹² Deák logikai érvelése és taktikája, valamint Klauzál érzelmes beszédei együttesen járultak hozzá az országgyűlés alakulásához. Ezen az országgyűlésen már egyértelműen kiemelkedik követtársai közül, Deákkal való együttműködése is felhívja rá a figyelmet.

4. Az 1843–44-es országgyűlés

Az 1839–40-es országgyűlés megalkotta az 1840. évi V. törvénycikket, amely a büntető- s javítórendszer kidolgozására országos választmányt jelölt ki, ennek tagja volt Klauzál Gábor, Deák Ferenc és Pulszky Ferenc is. Fayer megjegyzi, hogy ez a választmány tapasztalt emberekből állt, hiszen nagy részük részt vett már a váltótörvény kidolgozásában is. Klauzálról azt írja, hogy Deákkal közös tulajdonságuk logikus gondolkodásuk volt.¹⁹³ A választmány jelentősége abban is megmutatkozott, hogy mind a konzervatívok, mind a szabadelvűek részéről a legkiemelkedőbb egyéniségek kerültek be. A konzervatívok közül jelen volt Dessewffy Aurél, Majláth György, Teleki József és Károlyi György is. A liberális tábort erősítette a korábban felsoroltakon kívül, Pázmándy

¹⁹² Szmollény, 2008. 57.

¹⁹³ Fayer László: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. MTA, Budapest, 1896. I. 30., 92. (továbbiakban: Fayer, 1896.)

Dénes, Hertelendy Miksa, Wenckheim Béla és Beöthy Ödön is.¹⁹⁴ A választmány 1841. november 28-án gyűlt össze először, első ülését decemberben tartotta meg.¹⁹⁵ Pulszky így emlékezik vissza a választmány munkájára: „három szerkesztő albizottságra oszlottunk, az anyagi rész, a bűnökről s büntetésekről, Deákra, Klauzálra, Bezerédjre, Eötvösre és reám bízott.”¹⁹⁶ A munka elején kijelöltek egy bizottságot, azért, hogy határozzák meg azokat az alapelveket, amelyeket a törvényalkotás során alkalmazni fognak, Klauzál ennek a bizottságnak is tagja volt.¹⁹⁷ Deák törekvése az volt, hogy ez a törvénykönyv a nép számára készüljön, közérthető, világos törvényeket tartalmazzon. Pulszky három sajátosságot emelt ki a munkából, az egyik, hogy a halálbüntetést életfogytig tartó szabadságvesztéssel helyettesítették, a másik, hogy a büntetések kiszabásánál csak a maximum időtartamot adták meg, a minimumról a bíró dönthet, a harmadik sajátosság, hogy azon bűntényeknél, ahol a kísérlet is büntetendő, azt külön bűntényként kezelték.¹⁹⁸

A tervezet készítése közben a liberális és konzervatív résztvevők között folyamatos volt a vita, az esküdtszéket a konzervatív többség nem támogatta. Az esküdtszékekkel kapcsolatos vitákban a szabadelvűek kevésbé hangoztatták azon céljukat, hogy az államellenes bűnök megítélését is áttegyék az esküdtszék joghatósága alá. A liberálisok megosztottak voltak az esküdtképességgel kapcsolatban, Kossuth hívta fel rá a figyelmet, hogy a nemesség biztosan nem fog abba beleegyezni, hogy felettük a nemtelenek, akár saját jobbágyaik ítéljenek, ezért ő fokozatosan kívánta kiterjeszteni az esküdtképességet, szemben Deáékékkal.¹⁹⁹

Az igazságszolgáltatás feudális értelmezése és gyakorlata a büntetések tekintetében természetesen eltért a liberálisok elképzeléseitől, az előbbi a büntetést megtorlásnak és visszariasztásnak szánta, a testi fenyítést sem vetette el. A liberálisok ezzel szemben fontosnak tartották a büntetések nevelő, javító, a társadalom számára tanulságul szolgáló szerepét is.²⁰⁰ A másik fontos különbség a két gondolkozásmód között a halálbüntetés megítélésében volt. A szabadelvűek, a halálbüntetés ellenzői jogtalannak tartották, mivel arra az állam nincs felhatalmazva, és nem ad lehetőséget az elítéltnak a javulásra és az esetleges hiba korrigálására sem. A választmányi vita során a konzervatívok kiálltak a halálbüntetés mellett, bizonyos fokú korlátozásokkal.²⁰¹

A bizottságok nagyon alapos munkát végeztek, Pulszky végig kapcsolatban állt Karl Joseph

¹⁹⁴ Varga János: Deák Ferenc és az első magyar polgári büntetőrendszer tervezete. Zalai Gyűjtemény, Zalaegerszeg, 1980. 4–5. (továbbiakban: Varga, 1980.)

¹⁹⁵ Mezey Barna: Realitás és illúzió. Az 1843. évi büntetőjogi törvényjavaslat vitái. Jogtörténeti Szemle, 1992. 1. sz. 39.

¹⁹⁶ Pulszky, 1958. I. 184.

¹⁹⁷ Varga, 1980. 25.

¹⁹⁸ Pulszky, 1958. I. 186–187.

¹⁹⁹ Varga, 1980. 15–16., 29.

²⁰⁰ Varga, 1980. 9.

²⁰¹ Varga, 1980. 37–38.

Anton Mittermayerrel, aki a korabeli Európa egyik legelismerettebb büntetőjogi szakembere volt.²⁰² A választmány munkájának eredménye Európa egyik legmodernebb büntetőtörvénykönyve lett.

A tervezet készítésekor talán egyik résztvevő sem gondolta, hogy az, aki a legtöbbet dolgozott ezen a javaslaton nem lehet ott a következő diétán. Az országgyűlés összehívása előtt az uralkodó és köre azt a célt tűzte ki, hogy lehetőleg a kormány legyen többségben. Kortések járták a megyéket, hogy ennek megfelelően befolyásolják a választókat. Mailáth Antal kancellár az udvart képviselve arra törekedett, hogy az ellenzék egységét megtörje, és fosszák meg karizmatikus vezetőjüktől, Deák Ferentől. A Zala megyében történtek miatt Deák nem vállalta a követséget, egy Klauzálnak írt levélben részletesen beszámolt tettének okairól, s arra kérte barátját, hogy fogadja el a döntését és álljon ki mellette.²⁰³

Mailáth kancellár Deákon kívül, Klauzált és Pulszkyt is a „*legveszélyesebb*” politikusok közé sorolta.²⁰⁴ Klauzált sem kerülték el a megbuktatására törekvő erők, Babarczy Antal azért érkezett Csongrád megyébe, hogy a Károlyiak támogatásával pártot toborozzon ellene, tevékenysége azonban sikertelen volt. Azért akarták megbuktatni, mert elég tapasztalt volt a törvényalkotási vitákban, felszólalásaival, legfőképpen annak modora miatt mély benyomást keltett a hallgatóságban, és tekintélyt biztosított számára.²⁰⁵ A követválasztásokról a *Pesti Hírlap*ban is található információkat. A március 23-i számban Csongrád megye híreinél említi meg a szerző, hogy Klauzálról – az a nyilvánvalóan hamis – információ terjed, hogy nem akarja elfogadni a követséget, ugyanakkor a neve említésekor mindig hangos üdvözlés támad.²⁰⁶ Követté választásáról több számban is tájékoztat a szerző, Klauzált az ármánykodások, és a vesztegetések dacára közfelkiáltással választották meg, társát Szegheő Józsefet szavazás útján jelölték ki.²⁰⁷

Zsilinszky Mihály könyvében ismerteti Csongrád megye követutasítását, melyet szabadelvű, ellenzéki jelzőkkel illet. A követutasítás főbb pontjai a vallásról, úrbáriumról, a katonákról és a magyar nyelvről rendelkeznek. Szorgalmazza a bevett vallások megkülönböztetésének megszüntetését. A jobbágy örökös megváltásáról való rendelkezést, a robot megváltását, az ősiség eltörlését. A magyar katonák Magyarországon való állomásoztatását. Sürgeti egy nemzeti bank létrehozását és támogatja egy országos pénztár létrehozását a közkiadások fedezésére. Javasolja, hogy az országgyűlési költségeket a nemesség vagyona mértékétől függően viselje. A magyar nyelv ügyében kívánja, hogy a törvényeket magyarul szerkesszék, és támogatja a magyar nyelv

²⁰² Varga, 1980. 6.

²⁰³ Molnár András (szerk.): Deák Ferenc Válogatott politikai írások és beszédek I. 1825–1849. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 411–424.

²⁰⁴ Varga János: A kormányservek előkészületei az 1843. évi diétára. Századok, 1980. 5. sz. 741. (továbbiakban: Varga, 1980. (Sz.))

²⁰⁵ Varga, 1980. (Sz.) 742–743.

²⁰⁶ Pesti Hírlap, 1843. 03.23. 232. sz. (továbbiakban: PH)

²⁰⁷ PH 1843.04.30. 243. sz. és az 1843. 05.04. 244. sz.

bevezetését a hivatalokban és az iskolákban.²⁰⁸

Deák Ferenc távollétével nagy űrt teremtett a liberális táboron belül, a kérdés az volt, lesz-e egy olyan karizmatikus vezető, aki az ellenzékot össze tudja fogni. Szmollény és Horváth könyvükben Klauzált úgy említik, mint az ellenzék vezetőjét.²⁰⁹ Vachot Imre is alkalmasnak találja egy politikai párt vezetésére.²¹⁰ Szmollény kissé elfogultnak tűnik, könyvében idézi Horváth jellemzését Klauzálról addig a pontig, míg dicséri őt a szerző, a kritikáit már nem teszi bele a könyvébe. Abban egyetértenek, és Pulszky is megerősíti azt, hogy Deák mellett ő lehetne az ellenzék vezére, de nem rendelkezik olyan kvalitásokkal és a helyzet sem olyan, hogy valóban az ellenzék vezetője legyen.²¹¹ Horváth azt írja róla, hogy Deákkal összehasonlítva nincs olyan tudása, sem jelleme, sem pedig logikája, ami nem feltétlenül negatív kritika, hiszen attól, hogy nincs olyan tudása, mint Deáknak, még lehet jó szónok és politikus. Horváth még megemlíti „*fegyelembontó hiúságát*” és „*népszerűségvadászatát*” is. Pulszky szintén a tehetségét kritizálta, azt, hogy nem tudta összetartani az ellenzék szétágazó elemeit. Zichy Antal szerint még nem elég kiforrott.²¹² Szmollény feljegyezte azt is, hogy Klauzált bántotta, hogy nem tud egységet kialakítani az ellenzékben, de a közvélemény azt gondolta, hogy Deák sem tudott volna rendet teremteni.

Az országgyűlésről Kovács Ferenc állította össze 1894-ben, saját feljegyzései és korabeli újságcikkek, visszaemlékezések alapján a kerületi naplót. Kovács, Klauzál mellett, mint az országgyűlési ifjúság tagja volt jelen a diétán. Könyvének bevezetőjében megemlékezik róla, hálás neki a tanácsaiért és a bizalmáért. Vachot, Csengery és Horváth leírását ismerteti, érdekes, hogy Szmollényhoz hasonlóan Horváth kritikáit nem idézi Klauzál bemutatásakor.²¹³

4.1. Sérelmi politika

Kraszna, Zaránd, Közép-Szolnok és Kővár vidéke nem jelent meg az országgyűlésen. A felsorolt megyék közül az első kettő levélben jelezte, hogy a meghívót megkapta, de a visszacsatolási törvény nem megfelelő végrehajtása miatt nem jelenik meg. Klauzál indítványozza, hogy vegyék határozatba azt, hogy a hatóságok panaszt telessenek azért, mert nem hívták meg őket a gyűlésre, valamint, hogy a meg nem jelentekre „*actioi*” határozzanak meg. Nyilvánítsák ki a feletti

²⁰⁸ Zsilinszky, 1900. III. 41–43.

²⁰⁹ Szmollény, 2008. 31. és Horváth, 1864. III. 186–187.

²¹⁰ Vachot, 1843. 23.

²¹¹ Pulszky, 1958. I. 202.

²¹² Zichy Antal: Az 1843–44-iki országgyűlésről. Budapesti Szemle, 1894. 78. kötet, 208. sz. 252.

²¹³ Kovács Ferencz: Az 1843/44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója. Budapest, Franklin Társulat, 1894. I. kötet 49., Csengery és Vachot leírása: 51–54. (továbbiakban: Kovács, 1894.)

fájdalmukat, hogy Deák Ferenc nincs jelen az országgyűlésen. Az indítványokat elfogadták.²¹⁴ Az 1843. június 22-i országos ülésen kiderült, hogy Kővár vidéke azért nem jelent meg, mert az uralkodó nem hívta meg őket, sérelemként értékeli, és kéri, hogy az uralkodó pótolja a mulasztását.²¹⁵

A túrmezei sérelem ügyében kéri az uralkodót, hogy a horvát bánt utasítsa, hívjon össze gyűlést, amelyen a turopolyai követek ügyét vizsgálja ki.²¹⁶ A túrmezei és a szentiványi nemességet a tartományi gyűlésben az országgyűlési követek választásából törvénytelenül kizárták, ennek köszönhetően az illír párt jelöltjei lettek a követek. A törvénytelen ségre Jožipovics, a túrmezei nemesség grófja hívta fel a figyelmet az országgyűlésen.²¹⁷ Klauzál definiálja a sérelem fogalmát: szerinte nem csak azokat a sérelmeket lehet felterjeszteni, amit egy törvényhatóság kér, hanem minden egyes törvénysértés sérelem, ha a törvényhatóság nem intézkedik, akkor a törvényhozásnak kötelessége ez ügyben lépéseket tenni. Ennek értelmében a túrmezei sérelmet jogukban áll az uralkodóhoz felterjeszteni. Helyteleníti, hogy ebben az országban a sérelmek orvoslására nincs más mód, mint azt a soron következő országgyűlésen az uralkodó elé tární.²¹⁸

A sérelmek összeszedésére külön országos választmány létrehozását kezdeményezi, amely összetétele a következő: négy követ kerületenként, négy városi, egy horvát és két szabad kerületi követ. Az indítványt elfogadták.²¹⁹

Klauzál részletesen foglalkozik a vallási sérelmekkel, ezeket két részre osztotta.²²⁰ Az egyik csoportba azok tartoznak, melyeket az előző országgyűlésen megtárgyaltak, felterjesztettek, de nem érkezett királyi válasz rájuk, ebben az esetben ezt meg kell sürgetni. A másik csoportba azok tartoznak, amelyeket még nem terjesztettek fel az uralkodónak, mert a főrendekkel nem tudtak megegyezni, ilyen például a garancialevelek ügye, a transitus, a váló perek, illetve a protestánsok Horvátországból való kirekesztése. Ezeket pontonként egy üzenetben kívánja felterjeszteni. Külön üzenetben szeretné a rozsnjóvi és nagyváradi püspökök körleveléből fakadó sérelmek, a görög nem egyesültek sérelmét, az unitáriusok ügyét felterjeszteni. Ha a főrendekkel nem tudnak megegyezni, akkor egy olyan törvényjavaslatot támogatna, melyben kimondanák a bevett vallás, mint megkülönböztető jelzés megszüntetését, és a vallások között a viszonyosság elvét mondanák ki. A reversalisok kapcsán fölteszi a kérdést, hogy a rendek óhajtják-e a múltra nézve is megszüntetni azt,

²¹⁴ Kovács, 1894. I. 7. kerületi ülés 225. (1843. május 30.)

²¹⁵ Kovács, 1894. I. 23. kerületi ülés 441. (1843. június 22.) és Kovács, 1894. I. 8. országos ülés 446. Az országos ülés megelőzte a kerületi ülést, előbbi 10 órakor, utóbbi fél 12-kor volt, az országos ülésben kérte, hogy az ügyet utalják vissza a kerületi ülésre, hogy megfelelő felírást tudjanak alkotni.

²¹⁶ Kovács, 1894. I. 10. kerületi ülés 255. (1843. június 2.)

²¹⁷ Horváth, 1894. II. 216.

²¹⁸ Kovács, 1894. I. 7. országos ülés 421–422. (1843. június 21.)

²¹⁹ Kovács, 1894. I. 29. kerületi ülés 487. (1843. július 1.)

²²⁰ Kovács, 1894. I. 14. kerületi ülés 274–277. (1843. június 8.)

vagy csak a jövőre nézve. A pápai brevékkel kapcsolatban azt javasolja, hogy a király csak azokra adja ki a tetsvényét, placetumát, amelyek hazánk törvényeivel összhangban vannak.²²¹ A transitus kapcsán javasolja, hogy szüntessék meg a korlátokat, amelyek akadályozzák az egyik vallásról, a másikra való áttérést. Támogatja, hogy a vegyes házasságban élt, ágytól és asztaltól elválasztott evangélikus fél a válás után újra házasságot köthessen. Klauzál úgy gondolja, hogy dogmatikai kérdésekben nem a főrendeknek kell dönteniük, s ha az ország érdeke azt kívánja, akkor ki kell mondani, hogy az evangélikusok is újra házassághozhatók. Kezdeményezi, hogy a recopulatiót tiltsák be és a Horvátországból eddig kirekesztett protestáns felekezeteket fogadják be. Végül támogatja, hogy az országgyűlés mondja ki a vallások teljes egyenlőségét és a vallásszabadságot. Indítványát a többség támogatta, a személynők kimondta a határozatba vételüket, de a vallások viszonyosságát külön törvényjavaslatba kívánta tenni.²²²

Az 1843. május 31-i kerületi ülésen ismerteti felirati javaslatát, amelybe a sérelmeket is belefoglalta.²²³ Hosszú beszédében arra figyelmezteti a rendeket, hogy ne vesszenek el az indítványok sokaságában, ne most próbáljanak mindent a felírásba foglalni, lesz még rá idő, valamint azt javasolja, hogy a nagyobb kérdésekben általánosan fogalmazzanak, így biztosítva kezdetben a nagy többséget. A feliratban mutassák be az ország állapotát és ismertessék a főbb problémákat. Javasolta a büntetőtörvénykönyv tervezetének tárgyalását, a katonaélelmezés megszüntetését. A Duna szabályozását és korszerű közlekedési eszközök használatát, utak építését, amelyekkel a kereskedelmet elősegíthetik. Kezdeményezte egy választmány létrehozását a kereskedelem és a nemzeti ipar elősegítése céljából. A szabad királyi városok vokseinak rendezését, a megyei és főispáni visszaélések kivizsgálását és az országgyűlés ideje alatt az ingyen szállás megszüntetését. A birtokviszonyok és a hitelképesség rendezését. Ehhez kapcsolják a sérelmek orvoslásának igényét, és a kívánatok teljesítésének igényét. A felterjesztendő felírásba azokat a tárgyakat vegyék be, amelyekről a két tábla között megegyezés van. Felirati javaslatát nagy többséggel elfogadták. Klauzál vezető, irányító szerepét mutatja ez a felirat és a hozzá fűzött tanácsok, mind azt mutatják, hogy megpróbálta összefogni az ellenzékét.

4.2. Magyar nyelv ügye, szólásszabadság és a vallási kérdések

A magyar nyelv használata miatt felszólalt az országgyűlés kezdetén, mivel a horvát követ

²²¹ Kovács, 1894. I. 21. kerületi ülés 336. (1843. június 17.)

²²² Kovács, 1894. I. 17. kerületi ülés 305–306. (1843. június 12.)

²²³ Kovács, 1894. I. 8. kerületi ülés 236–242.; a szavazás eredménye: 244. (1843. május 31.)

rendszerint magyarul beszélt a kerületi ülésen, majd az országos ülésen latinul, szeretné, ha ott is magyarul szólalna fel.²²⁴ A rendek végzést hoztak, miszerint csak magyarul lehessen felszólalni az ülésen, a horvátok későbbi, június 28-án tett latin nyelvű óvását nem fogadták el. Klauzál a latin nyelven beadott óvás ellen is felszólalt, a többség támogatását élvezve azt mondta, hogy az óvást is magyarul kell beadni, ahogyan a sérelmeket is, hiszen az előző diétán is magyarul adták be azokat.²²⁵ A latin nyelven beadott óvás visszalépést jelentett az előző országgyűléshez képest. A horvát követek a kormányhoz fordultak, s az október 12-i királyi leiratban azt az utasítást kapta az alsótábla, amíg nem születik törvény ez ügyben, addig hagyják a horvát követeket latinul felszólalni.²²⁶ Az október 12-i rescriptummal kapcsolatban, a november 16-i kerületi ülésen nyilvánítja ki véleményét.²²⁷ Arra hivatkozik, hogy minden magántársulatnak joga van meghatározni azt a nyelvet, melyet tanácskozásai során használ, így az alsótábla is ezt a jogot alkalmazta, amikor arról határozott, hogy magyar nyelven szólaljanak fel a képviselők, és akkor is, mikor az üzenetek nyelvét magyarra változtatta a legutóbbi országgyűlésen. Az 1839–40-es országgyűlés elején abban állapodtak meg az alsótáblán, hogy a feliratokat magyarul küldik a királynak, de törvény erről majd csak az országgyűlés végén született. A június 20-i végzést jogszerűnek tekinti, szerinte a horvát követek hibáztak akkor, mikor nem rendelték magukat alá a többség akaratának. Azok a törvények, amelyekre a rescriptumban hivatkoznak, nem alkalmasak arra, hogy kellően alátámasszák állításukat. Kritizálja a kormányt, hogy nem tesz semmit a horvátok megfélemezésére, és a turopoljai követek ügyével sem foglalkozik. Kéri a hallgatóságot, hogy amennyiben a horvát követek felszólalnának, akkor ne zajongjanak, ne zavarják meg őket, mert ez csak rosszallásra ad majd okot, de ha helyesen viselkednek, akkor méltán kérhetik azt a tábla elnökétől, hogy a június 20-i végzést tartsa fent.

Az 1843. december 1-i országos ülésen vitatták meg a rendek a felirati javaslatot az október 12-én érkezett királyi válaszra.²²⁸ A felirati javaslat ismertetése után a horvát követek felszólalása következett, azonban beszédüket latinul kezdték el, melynek hatására a többség követelte, hogy magyarul beszéljenek. A tábla elnöke is ezt kérte a követektől, ám nem parancsolta, mivel úgy vélte, hogy az nem áll jogában. A vitába Klauzál is beszállt, kérte, hogy az ügyet kerületi ülésen tárgyalják tovább. Az országos ülést berekesztették, s az átalakult kerületi üléssé, amit Klauzál javaslatára az indulatok hevessége miatt elnapoltak.²²⁹

²²⁴ OJK 1843–44. I. 6. ülés 45. (1843. június 20.) Hasonló véleményen van a másnapi, június 21-i országos ülésen is. OJK 1843–44. I. 7. ülés 72–74.

²²⁵ OJK 1843–44. I. 13. ülés 110., 112. (1843. június 28.)

²²⁶ Horváth, 1894. II. 205.

²²⁷ Kovács, 1894. III. 101. kerületi ülés 95–100. (1843. november 16.)

²²⁸ Kovács, 1894. III. 78. országos ülés. 208–223. Klauzál hozzászólása: 221–222. (1843. december 1.)

²²⁹ Kovács, 1894. III. 114. kerületi ülés 224. (1843. december 1.)

A következő, december 2-i kerületi ülést nagy érdeklődés övezte a hallgatóság részéről is.²³⁰ Klauzál hosszabb beszédet mondott, melyben kifejtette, hogy a horvát követek a rescriptum által felbuzdítva szólaltak fel latinul, az előlülő többször is felszólította a követeket, hogy beszéljenek, így lehetőséget adott arra is, hogy latinul tegyék meg azt. Az intést nem tartotta megfelelő intézkedésnek, de a személynökre nem neheztel, mert az csak felsőbb utasítást követ. Kifejti, hogy az alsótábla saját maga által választott elnökkel jobban működhetne, de tudja, hogy ehhez a törvényt kell megváltoztatni. A június 20-i határozatot most sem, és máskor sem fogja törvénytelennek elismerni, javaslatokat tesz, hogy az előző napi esemény ne ismétlődhessen meg. Először az elnökség cselekvése miatt javasol óvást intézni, aztán a személynök azon tette miatt is óvást kér, hogy nem ismerte el törvényesnek előző napi beszédében a június 20-i végzést, holott, annak meghozatalakor még ő is elfogadta. Javasolja, hogy ha a horvát követek továbbra is latinul szólalnak fel, akkor azt a napló könyvbe ne vezessék fel, erről rendelkezni pedig jogukban van. Indítványát elfogadták. A horvátokkal kapcsolatos konfliktus kezelésében is megpróbálta az ellenzékét összefogni, vezetni, erre utal az a kérése, hogy az ügyet tárgyalják kerületi ülésben is, majd pedig látva az indulatokat, kérte, hogy napolják el az ülést. Klauzál mindig a higgadt, megfontolt gondolkozást támogatta.

Támogatta a magyar nyelv tanítását az elemi, nem magyar nyelvű iskolákban, valamint, kizárólag a magyar nyelv használatát javasolta a hivatalokban.²³¹ 1843. július 5-én az országos ülésben mondott egy hosszabb terjedelmű beszédet a nyelvüggyel kapcsolatban. A beszédben hangsúlyozta, hogy a kormánynak is hasonló buzgósággal kellene a hazai nyelvhasználatot pártolni, hiszen nemcsak a magyar kormánynak, de az osztrák kormánynak is érdeke a magyar nemzetiség megerősítése, hogy ezzel elhárítsa azt a veszélyt, mely az egész monarchiát fenyegeti. Azt mondja, hogy akik a magyar nyelv ellen vannak, azok a monarchia érdekei ellen cselekszenek. Veszélyesnek tartja az illírizmust, amely ellen a hazai nyelv általános, hivatalos nyelvvé válása megoldást jelentene. Klauzál úgy gondolja, hogy a kormány, s nem az uralkodó az oka annak, hogy a királyi előadások nem magyarul vannak megszövegezve. Kifejezi reményét abban, hogy a kormány azon része, mely belátja a hazai nyelv fontosságát meggyőzi azokat, akiket kell, s a magyar nyelv hivatalossá válik. Követutasítása is ezt szorgalmazza. Kitért arra, hogy a magyar nyelv használata nem új dolog, hiszen már az 1791-ben megfogalmazták azt a kérést, hogy a hivatalokban a magyar nyelvet használják. A horvátok nem igyekeztek elsajátítani, hanem inkább idegen nyelvhez folyamodtak. Megemlíti Liptó, Turóc és Trencsén vármegyéket, ahol korábban kevés volt a magyar ajkú nép, de mégis elsajátították a nyelvet. Összességében azzal érvelt, hogy a hazai nyelv

²³⁰ Kovács, 1894. III. 115. kerületi ülés 225–228. (1843. december 2.)

²³¹ Kovács, 1894. I. 26. kerületi ülés 456–457. (1843. június 27.)

használatának engedélyezése a monarchia érdeke is.²³² A tárgyalások során némileg enyhített a horvátok nyelvhasználatával kapcsolatos addigi elképzelésein, s azt ajánlja, hogy a következő diétán a horvátok magyarul beszéljenek, de szavazataikat még latin nyelven is kijelenthessék.²³³

A törvényjavaslat elkészítése során oda kell figyelni, hogy olyan törvényt alkossanak, melyet végre is lehet hajtani. A királyi család tekintetében nem várhatjuk el, hogy az összes főherceg tudjon magyarul, kivéve a leendő trónörökösöt, hiszen jogos igénye lehet a magyar népnek, hogy a király, mint „*első közhivatalnok*” beszélje a magyar nyelvet.²³⁴

A főrendek a törvényjavaslat tárgyalása közben, a második üzenetükben a horvátokra vonatkozó pontokat kritikával illették. Klauzál felszólalt a kifogások miatt, bízik abban, hogy a főrendeknél az a frakció, mely most a törvényjavaslat ellen volt nem sokáig lesz többségben, s elfogadják majd a javaslatukat.²³⁵ A magyar nyelv tekintetében kedvező királyi leirat után a kancellária jelezte, hogy a megalkotandó törvényeket minden olyan nyelvre le kell fordítani, amely az országban előfordul, így latinra is. Klauzál felszólalásában nem értette, miért kell lefordítani latinra, ki fogja azt olvasni, hacsak nem az illír párt miatt történik ez. Azt kéri, hogy foglalják határozatba, hogy nem engednek a kancellária ezen követelésének, – kockáztatva ezzel az eddig elért eredményeket –, indítványát elfogadják.²³⁶

A szólásszabadság ügyében törvényjavaslatot szorgalmazott, hogy biztosítva legyen ez a jog, „*alkotmányunk egyik legfőbb palladiuma*”.²³⁷ A július 10-i országos ülésben kimondja, hogy a főrendeknek el kell ismerniük, hogy az elmúlt országgyűlésen ez ügyben felterjesztett sérelmek valóságosak voltak. Szemere beszédében több sérelmet is felsorolt, melyre úgy válaszolt a személynök, hogy, azokra már a kormány felelt. Erre Klauzál azt mondta, hogy „*felelve volt, de megfelelő soha.*”²³⁸ A kormány válaszát nem fogadták el, és valódi jogorvoslatot kívántak.

Az országgyűlési napló és újság kiadását pártolta, azt kérte, hogy ezt ne a sajtótörvénnyel együtt tárgyalja a főrendi tábla, mert a nemzetnek az az érdeke, hogy a tárgyalásokról egy szabad hírlap tájékoztathassa a lakosságot. A május 29-i országos ülésen a napló hitelesítő küldöttség tagjává választották.²³⁹ A napló vezetéséhez gyorsírókat kell alkalmazni, indítványozza egy gyorsíró hivatal létrehozását.²⁴⁰

Vallási ügyekben, a vegyes házasságok esetén kötendő garancialevéllel (reversalissal)

²³² OJK 1843–44. I. 15. ülés 130–131. (1843. július 5.)

²³³ OJK 1843–44. V. 267. ülés 433. (1844. november 7.) és OJK 1843–44. V. 268. ülés 440. (1844. november 8.)

²³⁴ OJK 1843–44. I. 17. ülés 170–172. (1843. július 7.)

²³⁵ Kovács, 1894. II. 55. kerületi ülés 446. (1843. szeptember 14.)

²³⁶ Kovács, 1894. VI. 344. kerületi ülés 457–458. (1844. november 10.)

²³⁷ Kovács, 1894. I. 27. kerületi ülés 461. (1843. június 28.)

²³⁸ OJK 1843–44. I. 19. ülés 183. (1843. július 10.)

²³⁹ Kovács, 1894. I. 2. kerületi ülés 158–159. (1843. május 22.) és Kovács, 1894. I. 5. országos ülés 221. (1843. május 29.) és Kovács, 1894. II. 39. kerületi ülés 270. (1843. augusztus 16.)

²⁴⁰ Kovács, 1894. V. 269. kerületi ülés 397. (1844. augusztus 26.)

kapcsolatban többször felszólalt. Már az 1839–40-es országgyűlésen is foglalkoztak az ügyel, azonban akkor a főrendek nem engedték az ezzel kapcsolatos felirat továbbítását az uralkodónak. A katolikus egyház az országgyűlés után általánossá tette a rozsnyói és nagyváradai püspök gyakorlatát, miszerint, ahol nem nyújtottak be a házasulandó felek írásos garanciát arra nézve, hogy gyermekeiket katolikus hitben nevelik, nem áldották meg a vegyes házasságot. A helyzet tovább súlyosbodott, amikor XVI. Gergely pápa – a magyar egyház tevékenységét helybenhagyó – brevéje megkapta a királytól a placetumot és kihirdetésre került.²⁴¹

Az 1843. július 7-i kerületi ülésen a két nappal korábban kiadott királyi válaszra reagált. Felszólalásában helytelenítette a reversalist, indítványában azt kérte, hogy felírásban sürgessék az uralkodót, hogy első üzenetükben foglalt összes pontra adjon válasz.²⁴² A katolikus papság gyakorlatát, – az áldás megtagadását – Klauzál törvénytelennek minősítette. Elismerte, hogy a katolikus egyház a pápától függ, de úgy gondolja, hogy ha a pápa utasítása a hazai törvényekkel ellenkezik, akkor azt nekik nem kellene betartani, ha törvényellenesen cselekednek, akkor úgy tűnik, mintha a katolikus egyház a törvények fölött állna az országban.²⁴³ A transitus ügyében azt mondja, hogy a katolikus egyház csak azokat az akadályokat akarja fenntartatni, amelyek gátolják a protestáns egyházba átmenni kívánó katolikus felet. Nem tartja igazságosnak, és a viszonzóság elvének sem felel meg.²⁴⁴ Vallási ügyben a második királyi leirat (1844. március 25.) legfőbb hiányosságának a transitust, az átmenet szabadságát tartja. Javasolja, hogy a leiratot addig ne fogadják el, míg a transitus kérdése a tábla akarata szerint nem rendeződik. Hivatkozik a közvéleményre, amely elismeri a protestánsok jogain ejtett sérelmeket, kijelenti, hogy *„lelkiismereti szabadság nélkül nyugodt polgári élet s e nélkül státusboldogság nem képzelhető”*.²⁴⁵

²⁴¹ Kecskeméti, 2008. 246.

²⁴² Kovács, 1894. I. 33. kerületi ülés 605–608. (1843. július 7.)

²⁴³ OJK 1843–44. I. 27. ülés 288. (1843. augusztus 14.)

²⁴⁴ OJK 1843–44. I. 25. ülés 242–243. (1843. augusztus 11.)

²⁴⁵ Kovács, 1894. IV. 196. kerületi ülés 551–552. (1844. május 17.)

4.3. A büntető törvénykönyv-tervezet és a szabad királyi városok rendezése

A büntető törvénykönyvet és a szabad királyi városok rendezését egy alfejezetben tárgyalom, mert a városok rendezése gyakran büntető jogi részleteket is tartalmaz.

Az igazságszolgáltatás és a közigazgatás kapcsolatát tekintve már az előző országgyűlésen is kijelentette, hogy a kettő elválasztását szorgalmazza, mert „*minden polgárnak biztosítva kell lenni az önkény ellen.*”²⁴⁶

A büntető törvénykönyv tárgyalásának elkezdését Klauzál indítványozta az 1843. augusztus 16-i kerületi ülésen.²⁴⁷ A törvénykönyvet a *Pesti Hírlap* több cikkében is támogatta, agitált annak elfogadása mellett. A tervezetből két elemet emelek ki, a halálbüntetést és az esküdtszékek ügyét. A büntető törvénykönyv-tervezet egyéb pontjait, melyhez Klauzál hozzászólt nem tárgyalom, mert azok kisebb büntető jogi fogalmakkal kapcsolatosak.²⁴⁸

A halálbüntetés eltörlése mellett liberális gondolatokkal érvelt. A büntetések célja az – mondja Klauzál, – hogy elrettentsen és példát mutasson, javítson, ezek a halálbüntetéssel nem érhetők el. A bűnös esetében lehetséges, hogy az élet nagyobb büntetés, mint a halál. Fél a hibalehetőségektől, azt mondja, hogy az olyan büntetéseket mellőzni kell, amelyeket nem lehet korrigálni, ahol előfordulhat, hogy ártatlanokat végeznek ki. Azt mondja, hogy ha a lehetősége is fennáll annak, hogy hiba történjen, az már elég indok arra, hogy a halálbüntetést töröljék el.²⁴⁹ A másnapi kerületi ülésen nagy többséggel a halálbüntetés eltörlése mellett szavaztak, majd a szeptember 2-i országos ülésen megerősítették a határozatot.²⁵⁰

Az esküdtszék tárgyalását 1843. november 29-én a kerületi ülésben kezdték meg.²⁵¹ Klauzál az esküdtszék mellett szabadelvű gondolatokkal érvelt, leginkább a konzervatív szepesi követtel, Zsedényi Edével vitázott. Zsedényinek válaszolva fejtette ki az esküdtszék előnyeit, s egyben cáfolta meg az általa elmondottakat. Az esküdtszék mellett az szól, hogy minden felsőbb befolyástól mentes, ez tudja leginkább biztosítani azt, hogy minden ember egyenlő legyen a törvény előtt. Fellebbvitel esetén a rendes bíróságoknál az ügy egyre inkább a kormánytól függ. Ezért Klauzál inkább megmaradna az eddigi büntető eljárás mellett, semmint egy olyan

²⁴⁶ OJK 1843–44. III. 123. ülés 265. (1844. március 16.)

²⁴⁷ Kovács, 1894. II. 39. kerületi ülés 274. (1843. augusztus 16.)

²⁴⁸ Kovács, 1894 II. 43. kerületi ülés 320–321. (1843. augusztus 21.); Kovács, 1894. II. 44. kerületi ülés 326. (1843. augusztus 22.); Kovács, 1894. II. 59. kerületi ülés 473. (1843. szeptember 22.); Kovács, 1894. II. 94. kerületi ülés 709. (1843. november 4.); Kovács, 1894. III. 137. kerületi ülés 452–453. (1844. január 15.); Kovács, 1894. III. 139. kerületi ülés 471. (1844. január 17.); Kovács, 1894. III. 142. kerületi ülés 485–487. (1844. január 20.); Kovács, 1894. III. 144. kerületi ülés 498–499. (1844. január 23.); Kovács, 1894. V. 222. kerületi ülés 32. (1844. június 26.); Kovács, 1894. V. 262. kerületi ülés 305. (1844. augusztus 16.)

²⁴⁹ Kovács, 1894. II. 41. kerületi ülés 291–292. (1843. augusztus 18.)

²⁵⁰ Kovács, 1894. II. 42. kerületi ülés 317. (1843. augusztus 19.) és Kovács, 1894. II. 36. országos ülés 395. (1843. szeptember 2.)

²⁵¹ Kovács, 1894. III. 112. kerületi ülés 202–205. (1843. november 29.)

büntetőtörvénykönyvet fogadjon el, amelyben nincs benne az esküdszék. Ezen a kerületi ülésen már szavazásra is sor került. A szavazás során 24-23 arányban a rendes bíróságokat fogadták el. Azonban két megye, Szatmár és Somogy nem szavazott. Szatmár követutasításra várva tartózkodott, Somssich Pál, somogyi követ az esküdszék mellett voksolt, de azzal a kikötéssel, hogy abban csak nemesek vehetnek részt. Szemere és Klauzál arra kérték a Somogy megyei követet, hogy szavazatát egyértelműen nyilvánítsa ki, mert ez esetben annak eredménye döntetlen lesz. Klauzál kifejti, hogy most az a feladat, hogy eldöntsék, hogy legyen-e esküdszék, az, hogy milyen összetételű legyen az későbbi feladat. Somssich végül azt kérte, hogy halasszák el a tárgyat legalább két hétig.

1844. január 27-én vették elő újra az esküdszék ügyét.²⁵² Klauzál ismételten Zsedényivel polemizált. Zsedényi azt mondta, hogy addig, míg a nemesek és a nem nemesek közötti különbségek fennállnak, nem lehet esküdszékre gondolni, mert ezáltal veszélyeztetik a többi reformkérdést. Klauzál erre azzal válaszolt, hogy míg a rendes bíróságok mögött a kormány áll, addig az esküdszék tagjait a nép választja meg. Az esküdtbíróság melletti érvelésében Angliára hivatkozik, és arra, hogy a bürokrácia zsarnoksága az, ha a bíró kinevezése a kormánytól függ. Kiemeli, hogy az esküdtbíróság csak a tény felett ítél, a büntetés kiszabása a rendes bíróság hatáskörébe tartozna. A bírói megvesztegetésekkel kapcsolatban is kifejti véleményét, szembeszáll Zsedényi állításával, miszerint az állandó bírák nem vesztegethetőek meg, főleg egy olyan korban, ahol *„a fényűzés következtében csaknem mindennek több szüksége van mint pénze”*.²⁵³ Az esküdtbíróságok javára szól az, hogy itt létezik a bíróvisszavetési (recusatio) jog, amely biztosítja azt, hogy egy bíró csak egyszer adhatja el magát, aztán megfosztják hivatalától. Zsedényi azt mondta, hogy az esküdszék útját állja a haladási kérdéseknek, és nem lesz semmi a büntetőtörvénykönyvből. Klauzál szerint az esküdszékre szüksége van az országnak, ez a szabadság, alkotmány legerősebb alapja. Az ülésen újra szavazásra bocsájtották a tárgyat, 28-20 arányban elfogadták az esküdszéket. A főrendi tábla azonban nem fogadta el, így a büntetőtörvénykönyv-tervezet nem jutott el az uralkodóig.

A börtönök rendezésével kapcsolatban egy fontos gondolatát emelném ki, Klauzál a börtönök fenntartási költsége tekintetében szorgalmazta a közös teherviselést. Azzal érvelt, hogy a nemességnek ugyanúgy érdeke, ha nem jobban a közbiztonság, mint az adózó népnek.²⁵⁴

A szabad királyi városok rendezése kapcsán három fontos elemet szeretnék kiemelni, amivel Klauzál hosszadalmasan foglalkozott, az első a polgárjog rendezése, a második a követválasztás és a városok szavazatának kérdése, a harmadik a házi adó, illetve a különféle adók ügye. A polgárjogi

²⁵² Kovács, 1894. IV. 147. kerületi ülés 38–42. (1844. január 27.)

²⁵³ Uo. 40.

²⁵⁴ Kovács, 1894. II. 53. kerületi ülés 430. (1843.szeptember 12.)

cenzus tekintetében azt mondta, hogy egy bizonyos értékmennyiséget kell megállapítani, amelynek egységesnek kell lennie, nem szükséges különbséget tenni kis és nagy város között. Alapvetően az a célja, hogy minél több személy kapjon polgárjogot. A követeket egyenes, közvetlen választással kívánja kijelölni, mindenhol, ahol ez végrehajtható a polgárjogok megszorítása nélkül. Javasolja, hogy a követválasztást ne egyszerre, hanem kerületekre osztva történjen meg. Indítványa mellett hosszan érvelt, de végül a kerületi szerkezetet fogadják el.²⁵⁵ A városok voksát illetően támogatja, hogy állapítsák meg, hogy hány voks illeti meg őket, másrészt, hogy állapítsák meg, kik válasszák és kik és milyen módon utasítsák a városi követeket.²⁵⁶ A városok képviselői jogait szabályozó bizottság tagjává választották, azonban a debreceni követ a tagok névsorának kihirdetése után panaszt tett, hogy a tiszántúli kerület nem képviseli magát kellően, Klauzál is mellé állt, s új választást kértek.²⁵⁷ A követek esküjével kapcsolatban elfogadták indítványát, miszerint, a városoknak jogukban álljon eldönteni, hogy megesketik a követeket vagy sem.²⁵⁸

Az adók tekintetében fontos kérdés volt, hogy fizessen-e házi adót a nemes városban lévő kúriájáért, ezt az ülésen leszavazták, így Klauzál szerette volna elérni, hogy a kereseti adót mindenképpen fogadják el, ezt végül megszavazták a követek.²⁵⁹ A tárgyalások során felmerült az a kérdés, hogy a háziadó kivétele kapcsán szükséges-e felügyeleti jogot gyakorolnia valamely testületnek. Klauzál úgy nyilatkozik, hogy ezt az országgyűlés alsótáblájának kell gyakorolnia, ahogyan azt Nyugat-Európában is teszik. A cél az, hogy az adó mértéke helyesen legyen megállapítva, ne legyenek visszaélések. Ezt nem szavazták meg a követek. Klauzál kérte, hogy alaposan fontolják meg a kérdést, és tárgyalják újra az ügyet, de az újbóli szavazás is elutasította a felügyeleti jogot.²⁶⁰

A városi adózás tekintetében nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy olyan adózási rendszert kell létrehozni, amely alá minden személy besorolható, ezért javasolta azt, hogy akik a közterhekből semmilyen cím alatt nem veszik ki a részüket, azok lakbérük után fizessenek adót, azonban ezt nem támogatták.²⁶¹

A városok rendezése tárgyában az 1844. június 20-i országos ülésen konfliktus alakult ki, Klauzál és Kis András, Krassó vármegye követe között.²⁶² Kis azzal vádolta Klauzált, hogy amikor valamilyen ügyben kisebbségben marad, akkor mindent elkövet azért, hogy a többség akarata ne

²⁵⁵ OJK 1843–44. IV. 161. ülés 167–169., 183–184. (1844. június 17.) és OJK 1843–44. IV. 164. ülés 200–202. (1844. június 20.)

²⁵⁶ Kovács, 1894. I. 6. kerületi ülés 212. (1843. május 27.)

²⁵⁷ Kovács, 1894. I. 8. kerületi ülés 230. (1843. május 31.)

²⁵⁸ Kovács, 1894. III. 111. ülés 193. (1843. november 28.)

²⁵⁹ Kovács, 1894. II. 70. kerületi ülés 523–524., 526. (1843. október 5.)

²⁶⁰ Kovács, 1894. II. 87. kerületi ülés 647. (1843. október 26.) és Kovács, 1894. II. 88. kerületi ülés 657. (1843. október 27.) és Kovács, 1894. II. 91. kerületi ülés 682. (1843. október 31.)

²⁶¹ Kovács, II. 71. kerületi ülés 529. (1843. október 6.); Kovács, 1894. II. 72. kerületi ülés 530. (1843. október 7.)

²⁶² OJK 1843–44. IV. 164. ülés Kis András: 234.; Ráday Gedeon: 235.; Majláth György: 236. (1844. június 20.)

teljesedjen ki. Erre két követ is reagált, az egyik Ráday, aki megvédi Klauzált, a másik egy konzervatív követ, Majláth György, (Baranya vármegye) igazat ad Kisnek, de elismeri Klauzál tiszta jellemét. Klauzál tekintélyét mutatja, hogy bár a vádat elismeri Majláth, mégis jellemét dicséri.

Az összes tárgyban, amit a diéta tárgyalt, de különösen a büntetőtörvénykönyv-tervezet és a szabad királyi városok rendezése ügyében többször vitázott Szepes megye követével, a konzervatív, Zsedényi Edével. Érdekes, ahogy Zsedényi érvelt, amikor egy liberális gondolat ellen azt veti fel, hogy az akadályozza a reformokat.²⁶³ Klauzál megjegyezte vele kapcsolatban, hogy amikor valamit határozottan állít, vagy ellenez, akkor a kormány is ugyanígy cselekszik.²⁶⁴ Egymáshoz fűződő viszonyukat, legtalálébban a Zsedényi által használt kifejezésekkel lehetne leírni, ennek alapján, ha Klauzál a fény, akkor ő az árny.²⁶⁵

4.4 Az országgyűlés további tárgyai

Az ósiség eltörlése mellett érvel, azért kell eltörölni, hogy az alkotmány fenntartható legyen, ez egy olyan „*fattyú-sarjadék*”, amely az „*ősi fának életnedvét*” szívja.²⁶⁶

A nemesség megadóztatása, a közteherviselés fontos eleme Klauzál politikájának. A legfontosabb, hogy a nemesség osztozzon a háziadó fizetésében, s így a terhekben a nemtelenekkel. Ez a gondolat a sajtóban is nagy visszhangot kapott, a *Pesti Hírlap* ebben az ügyben is támogatta a liberálisok tevékenységét. Klauzál azt mondja, hogy a kormány egyes emberei rájöttek arra, hogy az egyik társadalmi rétegben tapasztalható elszegényedés a társadalom többi részére is káros hatással van, ezért a reformok mellé álltak, azonban a másik rész még mindig ragaszkodik a régi rendszerhez, s ezzel magyarázza a kormány semleges viselkedését az adó iránt. Az elszegényedéssel együtt jár az erkölcstelenség terjedése is, ezért még időben kell cselekedni a nemzet javára.²⁶⁷ Batthyányval és több ellenzéki követtel különvéleményt fogalmaz meg a háziadó ügyében.²⁶⁸ A közteherviselés tárgyalása után Batthyány egy levélfogalmazványban kritikával illeti az alsótáblai ellenzéket, köztük Klauzált is, azt írta, hogy nem felelnek meg a várakozásoknak, az országgyűlést

²⁶³ Kovács, 1894. IV. 147. kerületi ülés 41. (1844. január 27.)

²⁶⁴ Kovács, 1894. II. 84. kerületi ülés 634. (1843. október 23.)

²⁶⁵ Kovács, 1894. IV. 155. kerületi ülés 293. (1844. február 23.)

²⁶⁶ Kovács, 1894. I. 30. kerületi ülés 497. (1843. július 3.); közteherviselésre vonatkozóan: Kovács, 1894. VI. 309. kerületi ülés 210. (1844. október 15.) és Kovács, 1894. VI. 342. kerületi ülés 444. (1844. november 9.)

²⁶⁷ Kovács, 1894. IV. 163. kerületi ülés 343–345. (1844. március 4.)

²⁶⁸ Molnár András: *Viam meam persequor*. Batthyány Lajos gróf útja a miniszterelnökségig. Osiris Kiadó, Budapest, 2007. 561–563. (továbbiakban: Molnár, 2007.)

pedig az egyik legszánalmasabbnak tartja a közelmúlt diétái közül.²⁶⁹ Hasonlóan vélekedik Kecskeméti is, aki azt írja, hogy a közteherviseléssel kapcsolatos viták azt bizonyították, hogy a liberálisok egy nyilvánvalóan szükséges reformot sem tudnak a konzervatívokkal és a kormánnyal szemben kiharcolni.²⁷⁰

A katonákkal kapcsolatban hangsúlyozza, hogy a magyar katonák itthon állomásozzanak, ne vigyék őket külföldre, csak háború esetén.²⁷¹ A katonák élelmezésével kapcsolatos veszteségekre többször is felhívja a figyelmet.²⁷²

Klauzál kezdeményezte a kereskedelemmel kapcsolatban egy választmány létrehozását, mivel a kereskedelem ügyét az ország jóléte szempontjából nagyon fontosnak tartotta.²⁷³ Felvázolta a hazai kereskedelem tarthatatlan állapotát, amelyen a kormánynak változtatnia kell, ugyanis az osztrák birodalom olyan rendszert állított fel az örökös tartományokban, amely azoknak élelmet nyújt, Magyarországon viszont az ipar fejlődését akadályozza, s így nem fejlődhet, gazdagodhat az ország. A szabad tulajdon és a személyi vagyonbiztonság terjesztése által az emberek közötti különbségek csökkennek, s ezzel közvetve előmozdíthatjuk az ipar fejlődését. Bízunk abban, hogy a közeljövőben biztosítva lesz hazánkban a személyi- és vagyonbiztonság, a hazai ipar fejlődni fog és akkor a kormányzat is kénytelen lesz változtatni politikáján. Ismerteti az osztrák örökös tartományok kereskedőinek helyzetét, felhívja a figyelmet arra, hogy ha azt akarja a kormány, hogy az osztrák örökös tartományokbeli kereskedők ne szegényedjenek el Magyarország elszegényesedésével, akkor a vámrendszerén változtatnia kell. A jelenlegi vámrendszert kritizálja, törvénytelennek tartja. A védvámrendszert nem tartja „tökéletes” megoldásnak, ennél többre van szükség. Azt mondja, hogy Ausztria mindig a mozgalmaktól fél, holott éppen az elszegényedés okozza a mozgalmakat. A gyárak hiányát nem feltétlenül az ipar állapotára vezeti vissza, hanem a nevelésre. Azt mondja, hogy sokkal több az orvos, ügyvéd, mint amennyi szükséges, így nincs olyan munkaerő, akit a gyárakban lehetne alkalmazni. A magyar termékek helyett sokan külföldi árucikket vásárolnak meg, amivel nem a hazai ipart támogatják, úgy gondolja, hogy ez is hibaforrás. Felsorolja, hogy mit kellene tenni az ipar fejlődésének elősegítéséért. Személyi és vagyonbiztonság kell, szükséges az ősiség eltörlése, büntetőtörvénykönyv elfogadása, amely által a bírói önkénytől mindenki biztosítva lesz és a közös teherviselés. Szeretné, ha ezen az országgyűlésen a király elé terjeszthetnének egy vámrendszer-javaslatot.²⁷⁴ A vámrendszerrel kapcsolatos kedvezőtlen királyi

²⁶⁹ Uo. 639.

²⁷⁰ Kecskeméti, 2008. 154.

²⁷¹ Kovács, 1894. II. 40. kerületi ülés 280–281. (1843. augusztus 17.)

²⁷² Kovács, 1894. VI. 291. kerületi ülés 96–97. (1844. szeptember 24.); OJK 1843–44. II. 85. ülés 162–164., 169. (1843. december 13.)

²⁷³ Kovács, 1894. I. 9. kerületi ülés 245. (1843. június 1.)

²⁷⁴ Kovács, 1894. V. 235. kerületi ülés 119–123. (1844. július 12.); Kovács, 1894. V. 237. kerületi ülés 142–144. (1844. július 15.)

válasz után, határozatba kívánja hozatni, hogy a vámrendszer igazságtalan, az ipar csak úgy erősödhet meg az országban, ha „*védegylet oltalma alatt (...) a nemzet önmagán fog segíteni.*”²⁷⁵ A Kossuth nevéhez köthető Védegylet ezt a célt hivatott szolgálni.

Az infrastruktúra kiépülése mellett többször felszólalt, támogatta az útépitéseket, a vasútépitéseket, fontosnak tartotta, hogy Pestet az ország nagyobb csomópontjaival összeköttetésbe hozzák.²⁷⁶ Támogatta a Vukovár-Fiumei vasút tervét is.²⁷⁷

A zsidók emancipációját már a Csongrád megyei közgyűlésen, a követutasítások megállapításánál is pártolta. Ekkor történt az az incidens, amiről Szmollény számol be. A közgyűlésen már elfogadni vélték a nemesek a zsidók egyenjogúsítását, amikor Bene József, korábbi követtársa felszólalásában számon kérte Klauzált, hogy mennyit fizettek neki a zsidók a beszédéért, mikor neki kétezer forintot adtak volna azért, hogy hallgasson. Szmollény szerint a gyanúsítás alaptalan volt.²⁷⁸

Az emancipáció ellenzői kevesen voltak, az antiszemitizmus nem volt jellemző az országgyűlésre, így a zsidóellenes kijelentések inkább visszatetszést keltettek.²⁷⁹ A zsidókkal kapcsolatban olyan előítéletek voltak, miszerint a váltótörvény csak az ő hasznukat eredményezte, erkölcsi érdemeiket lealacsonyítják és keresztény ellenesnek tartják őket. Klauzál kiállt mellettük, rendre igyekszik cáfolni az előítéleteket, s kéri, hogy a polgárjogot adják meg nekik.²⁸⁰ Azt mondta, hogy egy olyan vallásnak, ami évezredek óta fennáll, nem lehet nem tiszta morál az alapja, a zsidók könyörületesek, és az üldözés egy tiszta vallásban nem létezhet. A városokban rendre kihasználják a zsidókat, és itt látható leginkább a zsidóüldözés. Nem tagadta azt, hogy vannak bűnei a zsidóságnak, de hangsúlyozta, hogy az az erényeiket is el kell ismerni. Küldői utasítása úgy szólt, hogy a zsidók az ország többi nemtelen lakosaival egyforma jogot kapjanak, azokat polgárosítani kívánják. Megfogalmazza a szabad ember fogalmát, az a szabad ember, aki azt kívánja, hogy a többi ember is az legyen, és ne legyen olyan személy, aki őt a törvények igazságtalanságára emlékezteti.²⁸¹

Nemcsak a megyei közgyűlésen fogalmazódott meg olyan vád Klauzállal szemben, hogy a zsidók megvesztegették őt, hogy pártolja az ügyüket. Erre utalt beszédében Bihar vármegye követe, Beöthy Ödön, amelyben ismerteti, hogy róla és Klauzálról azok a hírek terjedtek el a két

²⁷⁵ Kovács, 1894. VI. 339. kerületi ülés 403–405. (1844. november 9.)

²⁷⁶ Kovács, 1894. VI. 311. kerületi ülés 228. (1844. október 17.); Kovács, 1894. VI. 314. kerületi ülés 246. (1844. október 21.) Kovács, V. 238. kerületi ülés 162–164. (1844. július 16.); Kovács, 1894. V. 241. kerületi ülés 185. (1844. július 19.)

²⁷⁷ Kovács, 1894. VI. 307. kerületi ülés 203. (1844. október 12.); OJK 1843–44. V. 265. ülés 420. (1844. november 6.)

²⁷⁸ Szmollény, 2008. 32–33.

²⁷⁹ Kecskeméti, 2008. 170.

²⁸⁰ Kovács, 1894. II. 74. kerületi ülés 554–556. (1843. október 10.)

²⁸¹ OJK 1843–44. II. 98. ülés 321–322. (1844. február 10.); OJK 1843–44. II. 100. ülés 388–389. (1844. február 13.)

fővárosban, hogy a zsidók megvesztegették őket, nem kevesebb, mint ötvenezer arannyal. Azt mondja, hogy ezen a híresztelésen nem bosszankodik, s úgy gondolja, hogy az terjeszt ilyet másról, aki magát is hagyta már megvesztegetni.²⁸² Gyakori az az ellenvetés az emancipációval kapcsolatban, hogy addig nem kell őket egyenjogúsítani, míg a nép általában nincs egyenjogúsítva. Azt mondja Klauzál, hogy itt csak arról van szó, hogy a zsidók a nemtelenek közé emeltessenek, s nem arról van szó, hogy a nemtelenek fölé emeljék őket.²⁸³ A zsidóemancipáció, olyan sok fontos tárggyal együtt megbukott az országgyűlésen.

Az országgyűlés kezdete előtt a megyékben tapasztalt korteskedéssel kapcsolatban is felszólalt. Arra figyelmezteti a követeket, hogy jelenleg a Szatmár és Zala megyében történtek befolyása alatt állnak, ezért jól meg kell fontolni a lehetőségeiket. Figyelni kell arra, hogy a megyei kihágások ellen hozandó törvénnyel ne a szabadságot korlátozzák. A korteskedés oka szerinte az emberek hiúsága és a hivatalvadászata, ugyanis vannak olyan emberek, akik azért vesztegettek meg másokat, mert úgy gondolták, hogy „*a status boldog nem lesz, ha csak ők a hivatalt meg nem nyerik*”.²⁸⁴ A főispánok utasítást kaptak, hogy kit engedjenek megválasztani követnek, kit ne, azt kérdezi, hogy ez ellen miért nem javasolnak szankciót. Azzal érvel, hogy ők nagyobb részt vállalnak a visszaélésekben, mint a kortesek. A Szatmár megyei gyilkosságokkal kapcsolatban feszegeti a halálbüntetés hasznosságát, amikor ez az eset történt, akkor a gyilkosságra a halálbüntetés szankciója volt érvényben, és mégsem volt ennek visszaható ereje. Azt mondja, hogy amíg nem látják be az emberek, hogy halálos áldozatok árán tisztséget, vagy követséget szerezni iszonyú bűn, addig semmiféle törvény nem képes a kihágásokat megszüntetni.²⁸⁵ A megyei tisztújítással, tisztviselők választásával kapcsolatban támogatja a háromévenkénti tisztújítást, és hogy a táblabírákat ne a főispán válassza ki.²⁸⁶

Az országgyűlési követek követigazolásának (*verificatio*) kérdésében indítványozta, hogy a követválasztásokkal kapcsolatos vesztegetések feletti bíraskodási jogot az alsótábla kapja meg. Azzal érvelt, hogy ennek az alapja megvan abban a határozatban, amelyben kimondták, hogy a követek megbízó leveleiket az alsótábla választmányának kötelesek bemutatni. Azt mondja, hogy követválasztásokról csak a diéta hozhat pártatlan ítéletet, s nem a megye. Az indítvánnyal kapcsolatban az ellenvetések a megyék autonómiáját érezték sértve, erre azt mondta, hogy ez nem sérti a megyék autonómiáját, hanem fenntartja.²⁸⁷ Az indítvánnyal akkor nem szavaztak, mert a

²⁸² OJK 1843–44. III. 106. ülés 160. (1844. február 21.)

²⁸³ Kovács, 1894. VI. 279. kerületi ülés 8. (1844. szeptember 6.)

²⁸⁴ OJK 1843–44. III. 122. ülés 237–238. (1844. március 15.)

²⁸⁵ Kovács, 1894. III. 127. kerületi ülés 366–368. (1843. december 21.)

²⁸⁶ Kovács, 1894. III. 117. kerületi ülés 292., 296. (1843. december 6.); Kovács, III. 122. kerületi ülés 335–338. (1843. december 15.)

²⁸⁷ Kovács, 1894. III. 141. kerületi ülés 479. (1844. január 19.); Kovács, 1894. III. 142. kerületi ülés 485–487. (1844. január 20.)

követek utasítás kértek erre vonatkozóan a küldőiktől. Az 1844. május 22-i ülésen szólalt fel újra indítványa mellett. Ezúttal kifejti, hogy különbséget lát a megyék követ-visszahívási joga és a választások formai hiba miatti megsemmisítése között. A visszahívás alapjának a bizalom megrendülését tartja, a választás megsemmisítése esetén a megye törvényes keretek között újraválaszthatja a követét. Indítványát nem szavazták meg.²⁸⁸

Az országgyűlés Pestre való áthelyezését többször is felvetette, támogatta.²⁸⁹ Indítványozta az országgyűlés évenkénti összehívását a téli hónapokra.²⁹⁰ Felirati javaslatának pontjai a következőket tartalmazták: évenként legyen országgyűlés addig, míg a fő reformkérdéseket nem rendezik; Pesten legyen a diéta; a királyi előadások a királyi meghívólevélben legyenek benne; a diéta alatt is folytassák a pereket. Az indítványt elhalasztották.²⁹¹ 1844. február 23-án vették elő újra Klauzál indítványát, aki ekkor összefoglalta az abban foglaltakat.²⁹² Beszédében korábbi törvényekre hivatkozik, s bemutatja, hogy nem újkeletű dolog az a kérés, hogy évenként legyen országgyűlés, kérése fennálló törvényeken alapszik, így ellenvetésnek nincs értelme. A szavazáson 27 megye 19 megye ellenében az indítványt elvben elfogadta. Ezután felmerült az a kérdés, hogy hol és mennyi ideig tartson az országgyűlés, és hogy a követeket mennyi időre válasszák meg. Klauzál azt mondja, hogy a diéta Pesten legyen, november 1-től március végéig tartson, a követeket évenként válasszák. Hangsúlyozza, hogy az ő indítványa csak arra terjed ki, hogy évenként legyen diéta Pesten, a követek választására nem tesz javaslatot az indítványban. A követválasztásról nem kívántak tanácskozni, az időtartamban pedig Beöthy javaslatát fogadták el.²⁹³ Az országgyűlés ideje alatt a szállásokért bizonyos összegű szállásbér megállapítását támogatta.²⁹⁴

A hivatalképességet pártolta Klauzál, amikor azt javasolta, hogy a testőrség tagjai közé nemteleneket is vegyenek fel, de indítványát leszavazták.²⁹⁵ Az augusztus 31-i kerületi ülésen általánosságban kívánta kimondatni a hivatalképességet minden hivatalra.²⁹⁶ A tárgyalások végén a hivatalképességet kiterjesztették ugyan, de ezalól kivételt képeztek a bírói hivatalok. A birtokbírhatást szintén általánosan kívánta kiterjeszteni minden nemtelenre, ebből határozat született.²⁹⁷ Felszólalásainak nagy szerepe volt abban, hogy ezeket az országgyűlés végül elfogadta.

²⁸⁸ Kovács, IV. 200. kerületi ülés 595–597. (1844. május 22.)

²⁸⁹ Kovács, I. 24. kerületi ülés 451. (1843. június 24.); OJK 1843–44. I. 23. ülés 192. (1843. augusztus 6.); Kovács, 1894. V. 224. kerületi ülés 38. (1844. június 28.)

²⁹⁰ Kovács, 1894. III. 99. kerületi ülés 5–6. (1843. november 10.)

²⁹¹ Kovács, 1894. III. 100. kerületi ülés 13–15. (1843. november 11.). Kérését az 1844. november 9-i országos ülésen is megismételte: OJK 1843–44. V. 270. ülés 454.

²⁹² Kovács, 1894. IV. 155. kerületi ülés 284–285., 297–298. (1844. február 23.)

²⁹³ Kovács, 1894. IV. 156. kerületi ülés 300. (1844. február 25.)

²⁹⁴ Kovács, 1894. V. 224. kerületi ülés 38–39. (1844. június 28.)

²⁹⁵ Kovács, 1894. V. 269. kerületi ülés 400–401. (1844. augusztus 26.)

²⁹⁶ Kovács, 1894. V. 274. kerületi ülés 432–436. (1844. augusztus 31.)

²⁹⁷ Kovács, 1894. V. 272. kerületi ülés 423. (1844. augusztus 29.)

4.5. Klauzál a titkosrendőri jelentésekben

1843 pünkösdjén az ellenzék egy népes csoportja érkezett meg Kehidára, Deákhhoz. A csoport tagja volt Klauzál és Pulszky, utóbbi megemlékezik erről az életrajzában is.²⁹⁸ Az ellenzéki tanácskozásról titkosrendőri jelentések is beszámoltak, azt jelentették, hogy a liberálisok tisztában voltak azokkal a beavatkozásokkal, amelyek a Zala megyei követválasztáson történtek.²⁹⁹ Pulszky beszámol arról, hogy éjjel Deák és Klauzál megírták a válaszfeliratot, amelyet majd az országgyűlésen felterjesztettek. Ezt a válaszfeliratot a július 12-i ülésen a rendek elfogadták.³⁰⁰

Az 1843. július 3-i jelentés arról tudósít, hogy Klauzál híveivel, Perczellel, Bezerédjvel, Wenckheimmel, Beöthyvel és elvbarátaival tanácskozásokat tartanak, hogy azokról a tárgyakról döntsenek, melyekben utasításaik azonosak, mindezzel elősegítve az országgyűlés előre haladását.³⁰¹

Bizalmas körökben kifejtette, hogy mi a véleménye az országról, és Széchenyi Istvánról.³⁰² A régi és a jelenlegi országot hasonlítja össze, kifejti, hogy az új Magyarországot már más szellemiség járja át. Elismeri, hogy Széchenyinek köszönhetően ébredt fel a nemzet álmából. Széchenyit elbizakodottnak véli, javaslatai nem elég átgondoltak, rosszul gondolja, hogy ő az egyetlen ember, aki bölcsességgel rendelkezik. Kritikái ellenére, őszinte tisztelője Széchenyinek, de úgy gondolja, hogy saját magának túl nagy fontosságot tulajdonít. Többször találkoztak, erről Széchenyi naplójának feljegyzései is árulkodnak.³⁰³

A magyar nyelv ügyében 1843. október 12-én felolvasott királyi leirat miatt is tartottak titkos tanácskozásokat.³⁰⁴ November 4-i jelentés szerint Klauzál azt mondta a jelenlévőknek, hogy a rescriptumot vissza kell utasítani. November 4-én újabb tanácskozás ült össze, amelyen Klauzál hosszasan beszélt a leirat kapcsán kialakult helyzetről, kifejtette, hogy ha visszautasítják a leiratot, akkor előfordulhat, hogy az uralkodó feloszlatja az országgyűlést.

Kifejtette véleményét a kormány politikájáról, amely szerinte nem tudja, hogy milyen reformokat kellene követni az országban. A kormánynak önmagával kell tisztában lenni először, hogy aztán a reformokat megértse, és segítse.³⁰⁵ Azt javasolja, hogy az országgyűlésen ki kell mondani, a rendi

²⁹⁸ Pulszky, 1958. I. 204–205.

²⁹⁹ Molnár András: Deák Ferenc és a zalai liberális ellenzék megbuktatása az 1843-as követválasztáson. Levéltári Szemle 1987. 2. sz. 50.

³⁰⁰ Molnár, 2007. 157.

³⁰¹ Takáts, 1980. 198.

³⁰² Uo. 199–201.

³⁰³ Vízota Gyula (szerk.): Széchenyi István: Napló. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978. 902., 911., 1039.

³⁰⁴ Takáts, 1980. 209, 211–212.

³⁰⁵ Uo. 219–220.

táblának elvitathatatlan jogát olyan dolgokban, amely az ország belső rendezésére vonatkozik. Beszéde mély benyomást tett a megjelentekre.³⁰⁶

Klauzál beszédmódjáról Vachot Imre által írt jellemrajzban találhatunk információkat.³⁰⁷ Először ismerteti azt a közmondássá vált véleményt, miszerint Deák az országgyűlés esze, Klauzál pedig a szíve. A szív azért találó jelző, mert kortársai közül Horváth Mihály is beszédei érzelmességét, fájdalmas hangját emeli ki.³⁰⁸ Vachot szerint minden ügyben kitér a részletekre is, nem általánosságban fogalmaz, beszéde következetes, egységes. A különböző vélemények egyesítésében is fontos szerepe van. Hangját erősnek és hajlékonynak ismeri meg, kinézetét érdekesnek, halványnak és betegesnek írja le. Azt a következtetést vonja le, hogy alkalmas egy politikai párt vezetésére, hosszan sorolja pozitív tulajdonságait, talán túlságosan is felmagasztalja. Nevével egy szójátékot ír le, amely jelzi ezen az országgyűlésen betöltött szerepét is: „*Klauzál az alsótáblai ellenzék előtt csakugyan kalauzul áll.*”³⁰⁹

³⁰⁶ Uo. 212.

³⁰⁷ Vachot, 1843. 22–26.

³⁰⁸ Horváth, 1864. II. 186–187.

³⁰⁹ Vachot, 1843. 26.

5. Kitekintés az 1848–49-es népképviselői országgyűlésre, Klauzál miniszterségére és politikai pályájának további vonatkozásaira

Az 1847–48-as, utolsó rendi országgyűlésre Klauzál nem jutott el, köszönhetően Bene Józsefnek, korábbi követársának, akinek fellépésével Csongrád megye konzervatívvá vált.³¹⁰

Klauzál a „*népek tavasza*” Pesten érte, részt vett a március 15-i eseményekben. A történetírás rendszerint megfélekedzik erről a tényről a forradalom eseményeinek ismertetésekor. Szeretném rekonstruálni, hogy milyen szerepet töltött be a pesti eseményekben, ehhez Horváth Mihály és Szeremlei Samu könyveit,³¹¹ valamint a *Pesti Hírlap* tudósításait használom fel. Klauzálnak és Nyáry Pálnak köszönhető, hogy a tömeg viselkedése „*közbátorságot veszélyeztető kihágásokra nem fajult át*” 15-én délután, a városháza előtt.³¹² A városházán tartott ülésen indítványozták, hogy a rend és a közbiztonság fenntartására hozzanak létre egy állandó bizottmányt, amelynek Klauzál is tagja lett.³¹³ Szeremlei azt írja, hogy a közcsendi bizottmánynak köszönhető, hogy a március 15-ét követő napokban is fent tudták tartani a rendet a városban. Szmollény szerint Klauzál jelen volt a Helytartótanácsnál a tömegben, és a követelések elfogadása után nekiállt egy sajtószabályzat elkészítéséhez, amelyet a város is jóváhagyott.³¹⁴ A sajtó által elkövethető visszaélések és kihágások felett ítélő ideiglenes bizottság tagja lett.³¹⁵ A Pozsonyban ülésző országgyűlés a pesti események hírére elküldött egy huszonkét tagból álló küldöttséget, hogy azok személyesen is járuljanak hozzá a rend fenntartásához. A közcsendi bizottmány kérte a küldöttséget, hogy járjanak közben az országgyűlésen, hogy a diétát tegyék át Pestre, és a tizenkét pontot

³¹⁰ Szmollény, 2008. 61.

³¹¹ Szeremlei Samu: Magyarország krónikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Emich Gusztáv, Pest, 1867. (továbbiakban: Szeremlei, 1867.)

³¹² Horváth, 1864. II. 602.

³¹³ Uo. 603. illetve Szeremlei Samu: Magyarország krónikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről, Emich Gusztáv, Pest, 1867.40. (továbbiakban: Szeremlei, 1867.)

³¹⁴ Szmollény, 2008. 62.

³¹⁵ Jároli, 2001. 102.

foglalják törvénybe.³¹⁶

Az első független magyar minisztérium tárcáinak betöltéséről március 17-én találgatások voltak az országban.³¹⁷ Batthyány március 23-án a kerületi ülésben olvasta fel minisztereinek névsorát, amiből kiderült, hogy Klauzál kapta meg a földművelés- ipar és kereskedelmi tárcát. Kossuth visszaemlékezése szerint ő ajánlotta Klauzált a kereskedelmi minisztérium élére. Batthyány előzetesen összehívta tanácskozássra a jelöltjeit, feltételezhetően Klauzál is jelen volt a tanácskozáson, erre Szeremlei feljegyzése utal, amely szerint Klauzál március 25-én érkezett vissza Pestre.³¹⁸ Szmollény közli azt a levelet, melyet Batthyány küldött Klauzálnak, március 22-én, melyben meghívja őt kormányába.³¹⁹ Horváth Mihály szerint Batthyány azért választotta miniszterei közé, mert vele is Kossuthot akarta ellensúlyozni. A miniszterek bemutatásánál megemlíti, hogy Batthyány jó barátja, és hogy az iparhoz kevés ember ért úgy, mint ő.³²⁰ A nádor által március 23-án rendeletben létrehozott Miniszteri Országos Ideiglenes Bizottmány egyik tagjává nevezték ki Klauzált.³²¹ Megválasztották Pest vármegye Közbátorságára Ügyelő Választmány egyik alelnökévé is.³²² Március 25-én a Múzeum előtti téren Szemerével együtt beszédet tartott a nép megnyugtatására.³²³ Szmollény azt írja, hogy ekkor utalt miniszterségére is, és kijelentette, hogy „nem annyira miniszter mint barát akar lenni”.³²⁴ A március 28-i királyi válasz hírére a pesti nép a városháza előtt gyülekezett, ahol ismét Klauzál, Nyáry és Szemere közbelépése, és beszéde nyugtatta meg a tömeget.³²⁵ Klauzál a forradalmi események során a rend és a törvényesség fenntartására törekedett.

A forradalmi események hatására március 26-án, a hódmezővásárhelyi népgyűlésen összehívott tömeg hosszasan éltette Klauzált és Kossuthot,³²⁶ miniszteri kinevezésének hírére a szegedi népgyűlés üdvözlő feliratot küldött Klauzálnak.³²⁷

Eskütételére, a nádor előtt április 20-án, a budai királyi palotában került sor.³²⁸ Miniszteri tevékenységének rekonstruálása a rendelkezésre álló források hiánya, illetve a feldolgozatlan

³¹⁶ Szeremlei, 1867. 43.; Pest város hirdetménye a 12 pontról és annak országgyűlés elé terjesztéséről 1848. március 15. : Jároli József (szerk.): A rendszerváltás folyamata az 1848–49-i forradalom és szabadságharc első hónapjaiban. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2001. 97–99. (továbbiakban: Jároli, 2001.)

³¹⁷ F. Kiss Erzsébet: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 43–45. (továbbiakban: F. Kiss, 1987)

³¹⁸ Szeremlei, 1867. 47.

³¹⁹ Szmollény, 2008. 62–63.

³²⁰ Horváth, 1864. II. 634–635., 638.

³²¹ F. Kiss, 1987. 48.

³²² Jároli, 2001. 170.

³²³ Jároli, 2001. 109.

³²⁴ Szmollény, 2008. 63. A Pesti Hírlap is beszámol róla: PH 1848. március 28. 12. sz.

³²⁵ Uo. 56.

³²⁶ Jároli, 2001. 171–172.

³²⁷ Uo. 211.

³²⁸ F. Kiss, 1987. 46.

levéltári anyagok miatt nehézségekbe ütközik. Tevékenységéről bővebben Szmollény számol be, azonban forrásait nem jelöli meg.³²⁹ Az áprilisi törvények értelmében lezajlott választás eredményeként Klauzál két kerület is képviselőjévé választotta: a szegedi I. kerület és Csongrád városa, Klauzál az utóbbit képviselte az országgyűlésen.³³⁰ Az első népképviselői országgyűlés július 2-án ült össze Pesten. Az országgyűlésre vonatkozó források is hiányosak, a jegyzőkönyvek és irományok nagy része nem került nyilvánosságra.³³¹ Az országgyűlés főbb forrásai Pap Dénes munkái, amelyeket a Közlöny felhasználásával készített el.

Miniszteri tevékenységének két fontos tényezőjét emelném ki. Az egyik, a céhszabályzati rendelete, melyet a pesti céhlegények sztrájkja után adott ki június 9-én.³³² A másik fontos tényező a vámkérdés, amelynek ügyében 1848. augusztus 29-én a képviselőházban, a vámrendszer törvényi szabályozását kezdeményezve szólalt fel. Hosszú beszédben indokolta a törvényalkotás szükségességét, érvelése a korábbi országgyűléseken elmondottakon alapul, nagyrészt azokat az indokokat ismétli, amiket már korábban ismertetett.³³³ A magyar posta rendezését is támogatta.³³⁴ A háború kitörésével tevékenysége korlátok közé szorult, nem hajthatta végre azokat az elképzeléseket, amelyekért már több országgyűlésen is felszólalt, vámtörvényjavaslatát sem tárgyalta meg a képviselőház.

1848. szeptember 11-én a miniszterek többségével együtt ő is beadta lemondását. Debrecenben már nem volt jelen az országgyűlés ülésein, súlyos beteg lett, távolmaradását így igazoltnak tekintették.³³⁵

A szabadságharc után visszavonult a közélettől, Kistétényben, a családjának élt. A közéletbe az 1860–61-es országgyűlésen tért vissza, amikor ismét Csongrád városát képviselte. A diétán Deákkal karöltve küzdött a felirati pártban. A következő, 1865–66-os országgyűlésen Szeged I. kerületét képviselte. Ismételten Deák Ferenc mellett szállt síkra, és beválasztották a közös ügyek tárgyalására hivatott 67-es bizottságba.³³⁶ Ekkor már sokat betegeskedett, úton Kalocsa felé, 1866. augusztus 3-án érte a halál. Szegedi temetésén az egyik korabeli lap szerint közel huszonötezer ember vett részt.³³⁷

Klauzálról már életében is több újságcikk jelent meg, a melyekben a hazáért végzett

³²⁹ Szmollény, 2008. 64–66.

³³⁰ Szmollény, 2008. 66.

³³¹ Beér János – Csizmadia Andor: Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954. 7-8. (továbbiakban: Beér – Csizmadia, 1954.)

³³² Járolí, 2001. 60., 491.

³³³ Pap, 1866. II. 41. ülés 118–128. (1848. augusztus 29.) és Beér – Csizmadia, 1954. 643 – 644.

³³⁴ Uo. 129.

³³⁵ Pap, 1870. I. 253.

³³⁶ Szmollény, 2008. 68., 70., 74.

³³⁷ A Hon, 1866. augusztus 9. 4. évf. 183. sz.

tevékenységéért nagy tisztelettel emlékeztek meg róla. Halála után több országos és helyi lap közölt róla cikkeket, amelyben felvázolták politikai pályáját. Klauzál és Deák „elvokonságát” többen is feljegyezték.³³⁸ Olyan nemes lelkű embernek tartották, aki „*akármely alkotmányos országnak díszeré és becsületére*” válna.³³⁹

Klauzál személyes tragédiája, hogy amikor miniszterré nevezték ki a háborús körülmények miatt nem tudta tevékenységét kifejezni, újbóli miniszteri kinevezését a kiegyezés utáni új kormányban már nem érthette meg.

A dolgozat végén álljon itt ez a sor: „*Nem lehet nagyobb jutalom az igaz hazafinak, mint a jók emlékezete és hálája.*”³⁴⁰

³³⁸ Vasárnapi Újság, 1861. január 20. 8. évf. 3.sz. és Pesti Napló, 1866. szeptember 25. 17. évf. 219. sz.

³³⁹ Vasárnapi Újság, 1861. január 20. 8. évf. 3.sz.

³⁴⁰ Uo.

6. Összegzés

Klauzál reformkori országgyűlési tevékenysége több kiváló pályatársával párhuzamosan futott, talán ennek köszönhető, hogy róla nem jelent meg komolyabb történetírói munka. Deákkal együtt indult, az első, 1832–36-os országgyűlés még a szárnypróbálgatások és a tapasztalatszerzés évei voltak. A következő, 1839–40-es diétán már Deákkal együtt a liberális ellenzék vezéregyéniségei. Kettőjük pályájának párhuzama az 1843–44-es országgyűlésen megtörik, Deák távollétével Klauzál vezérszerepet tölt be, ha nem is sikerül maradéktalanul összetartania az ellenzéki tábor, de egy biztos pontot képez abban. Arra törekedik, hogy a fontos kérdésekben összefogja az ellenzékét. Míg az 1832–36-os országgyűlésen többnyire „csak” hozzászól egy-egy tárgyhöz, a további diétákon, de főként az 1843–44-es országgyűlésen többször kezdeményez indítványokat, ezért politikai pályájának csúcsa – a reformkor időszakában – ez utóbbi diéta volt. Deák és Klauzál kapcsolata sosem volt ellenséges, Klauzál nem akart vele vetélkedni, és szívesen alárendelte magát.³⁴¹ Klauzál és Deák kapcsolatát festi le Kő András: *A cenki István-nap* című könyvében, ahogyan az ünnepi asztal körül elhelyezi a résztvevőket. Deák a házigazdával szemben foglal helyet, Klauzált, – akit szerénynek és szelídnek ír le, – Deák jobbján helyezi el a szerző.³⁴² Klauzál politikai életben betöltött szerepét az is tükrözi, hogy Széchenyi meghívta erre az ünnepi eseményre. Klauzárról alkotott képünket Vörösmarty Ilona visszaemlékezése teheti még teljesebbé, s ezáltal érthetjük meg, hogy Klauzál jelleme nem volt olyan, amellyel olyan nagy tekintélyt tudott volna szerezni, mint Deák, de tevékenysége így is meghatározóvá vált mellette, Deák jobbkezének tekinthető. Klauzálnak „*sem beszédén, sem alakján nincs semmi tekintélyes, de ez egyszerű külső alatt rejtve vannak egyenes, tiszta jelleme, szigorú lelkiismeretessége, természetes észjárása.*”³⁴³

Pályájának további feltérképezéséhez levéltári kutatásokra is szükség van. Munkám kiindulópontnak tekinthető, Klauzál politikai pályájának kutatásához, bízom benne, hogy a

³⁴¹ Pulszky, 1958. I. 158.

³⁴² Kő András: *A cenki István-nap*. Vendégségben Széchenyi Istvánnál. Maecenas, Budapest, 2012. 13., 21.

³⁴³ Széll Kálmánné Vörösmarty Ilona: *Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéből*. Pallas, Budapest, 1927. 41.

közeljövőben előtérbe kerül a liberális ellenzéki tábor tagjaként a hazai történetírásban.

Irodalomjegyzék

I. *Források, forráskiadványok:*

1. Dobos Károly: Klauzál Gábor. Iratok, beszédek, megemlékezések. Klauzál Gábor Társaság, Budapest, 2009.
2. Fayer László: Az 1843-iki büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye. MTA, Budapest, 1896.
3. Felséges első Ferdinánd által szab. kir. Pozsony városába 1843. esztendei pünkösdi hava 14. napjára rendeltetett magyarországi közgyűlésnek naplója a t. karoknál és rendeknél. I.-V. Pozsony- Pest 1843-44.
4. Fels. Első Ferdinánd ausztriai császár, Magyar és Csehország koronás királyától Posony szab. kir. városába, 1839-dik esztendei Szent-Iván havának 2. napjára rendeltetett Magyarország közgyűlésének jegyzőkönyve. I-III. Pozsony, 1839-40.
5. Fels. Első Ferencz ausztriai császár, Magyar és Csehország koronás királyától Posony szab. kir. várossába, 1832-ik esztendőben karácson havának 16-ik napjára rendeltetett Magyar ország gyűlésének jegyző könyve. I-XIV. Posony, 1833-36.
6. F. Kiss Erzsébet (szerk.): Az 1848–1849. évi minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989.
7. Horváth Mihály: Huszonöt év Magyarország történelméből: 1823-tól 1848-ig. I–II. Puky Miklós, Genf, 1864.
8. Kovács Ferencz: Az 1843–44-ik évi magyar országgyűlés alsó tábla kerületi üléseinek naplója. I-VI. Budapest, 1894.
9. Molnár András (szerk.): Deák Ferenc: Válogatott politikai írások és beszédek. I. 1825–1849. Osiris Kiadó, Budapest, 2001.
10. Országgyűlési Tudósítások. In.: Arcanum DVD könyvtár III.: Kossuth Lajos összes művei. Arcanum Adatbázis Kft., Budapest, 2003.

11. Pajkossy Gábor (szerk): Kölcsey Ferenc – Országgyűlési naponkénti jegyzések. Universitas Kiadó, Budapest, 2002.
12. Pap Dénes: A magyar nemzetgyűlés Pesten. I–II. Ráth Mór, Pest, 1866.
13. Pap Dénes: A parlament Debrecenben I–II. Köhler K.A., Lipcse, 1870.
14. Pulszky Ferenc: Életem és korom. I–II. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1958.
15. Szeremlei Samu: Magyarország krónikája az 1848. és 1849. évi forradalom idejéről. Emich Gusztáv, Pest, 1867.
16. Széll Kálmánné Vörösmarty Ilona: Emlékeim Deák Ferenc politikai és magánéletéből. Pallas, Budapest, 1927.
17. Vachot Imre: Országgyűlési Almanach. I. Az alsótáblai terem kőbemetszett alaprajzával. (K. n.) Pest, 1843.
18. Völgyesi Orsolya (szerk.): Kölcsey Ferenc: Országgyűlési Napló. Universitas Kiadó, 2000.

II. *Szakirodalom:*

1. Beér János – Csizmadia Andor: Az 1848/49. évi népképviselői országgyűlés. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1954.
2. Bérenger, Jean – Kecskeméti Károly: Országgyűlés és parlamenti élet Magyarországon 1608–1848-ig. Napvilág, Budapest, 2008.
3. Csorba László – Velkey Ferenc: Reform és forradalom: 1790–1849. Csokonai Kiadó, Debrecen, 1998.
4. Erdész Ádám - Á. Varga László (szerk.): Történelem és levéltár: Erdmann Gyula írásaiból. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2004.
5. Erdmann Gyula. A Ráday-ügy. In.: Erdész Ádám - Á. Varga László (szerk.): Történelem és levéltár: Erdmann Gyula írásaiból. Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2004.
6. F. Kiss Erzsébet: Az 1848–1849-es magyar minisztériumok. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987.

7. Jároli József: A rendszerváltás folyamata az 1948-49-i forradalom és szabadságharc első hónapjaiban: válogatott dokumentumok. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2001.
8. Kecskeméti Károly: Magyar liberalizmus, 1790–1848. Argumentum Kiadó, Budapest, 2008.
9. Kő András: A cenki István-nap. Vendégségben Széchenyi Istvánnál. Maecenas, Budapest, 2012.
10. Molnár András: Viam meam persequor. Batthyány Lajos gróf útja a miniszterelnökségig. Osiris Kiadó, Budapest, 2007.
11. Pálmány Béla: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja. Argumentum Kiadó, Budapest, 2011.
12. Sándorffy Kamill: Törvényalkotásunk hőskora. Az 1825–1848. évi reformkorszak törvényeinek története. Sándorffy Kamill, Budapest, 1935.
13. Szmollény Nándor: Klauzál Gábor: az első magyar kereskedelemügyi miniszter és közgazdasági reformküzdelmek. Klauzál Gábor Társaság, Budapest, 2008.
14. Takáts Sándor: Kémvilág Magyarországon. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1980.
15. Varga János: Deák Ferenc és az első magyar polgári büntetőrendszer tervezete. Zalai Gyűjtemény, Zalaegerszeg, 1980.
16. Viszota Gyula (szerk.): Széchenyi István: Napló. Gondolat Kiadó, Budapest, 1978.
17. Zsilinszky Mihály: Csongrád vármegye története, (K. n.) Budapest, 1900.

III. Folyóiratok

1. A Hon, 1866. augusztus 9. 4. évf. 183. sz.
2. Magyarország és a Nagyvilág c. lap 1866. évi 5. sz.
3. Molnár András: Deák Ferenc és a zalai liberális ellenzék megbuktatása az 1843-as követválasztáson. Levéltári Szemle 1987. 2. sz. 50.
4. Pesti Hírlap 1843. évi 232.; 243.; 244. sz. és 1848. évi 12. sz.
5. Pesti Napló, 1866. szeptember 25. 17. évf. 219. sz.

6. Varga János: A kormányzervek előkészületei az 1843. évi diétára. Századok, 1980. 5. sz.
7. Vasárnapi Újság, 1861. január 20. 8. évf. 3. sz.
8. Völgyesi Orsolya: Királyi biztosi vizsgálat Békés megyében (1835). Aetas 1999. 1–2. sz.
9. Zichy Antal gr.: Az 1843–44-iki országgyűlésről. Budapesti Szemle, 1894. 78. kötet 208. sz.

III. *Internetes források:*

1. <http://www.klauzal.hu/cikk/572.html> 2013. 03. 24.
2. <http://www.klauzal.hu/> 2013. 02. 10.
3. <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/> 2013. 03. 14.
4. <http://epa.oszk.hu/00800/00861/00011/1h-01.html> 2013.03.11.